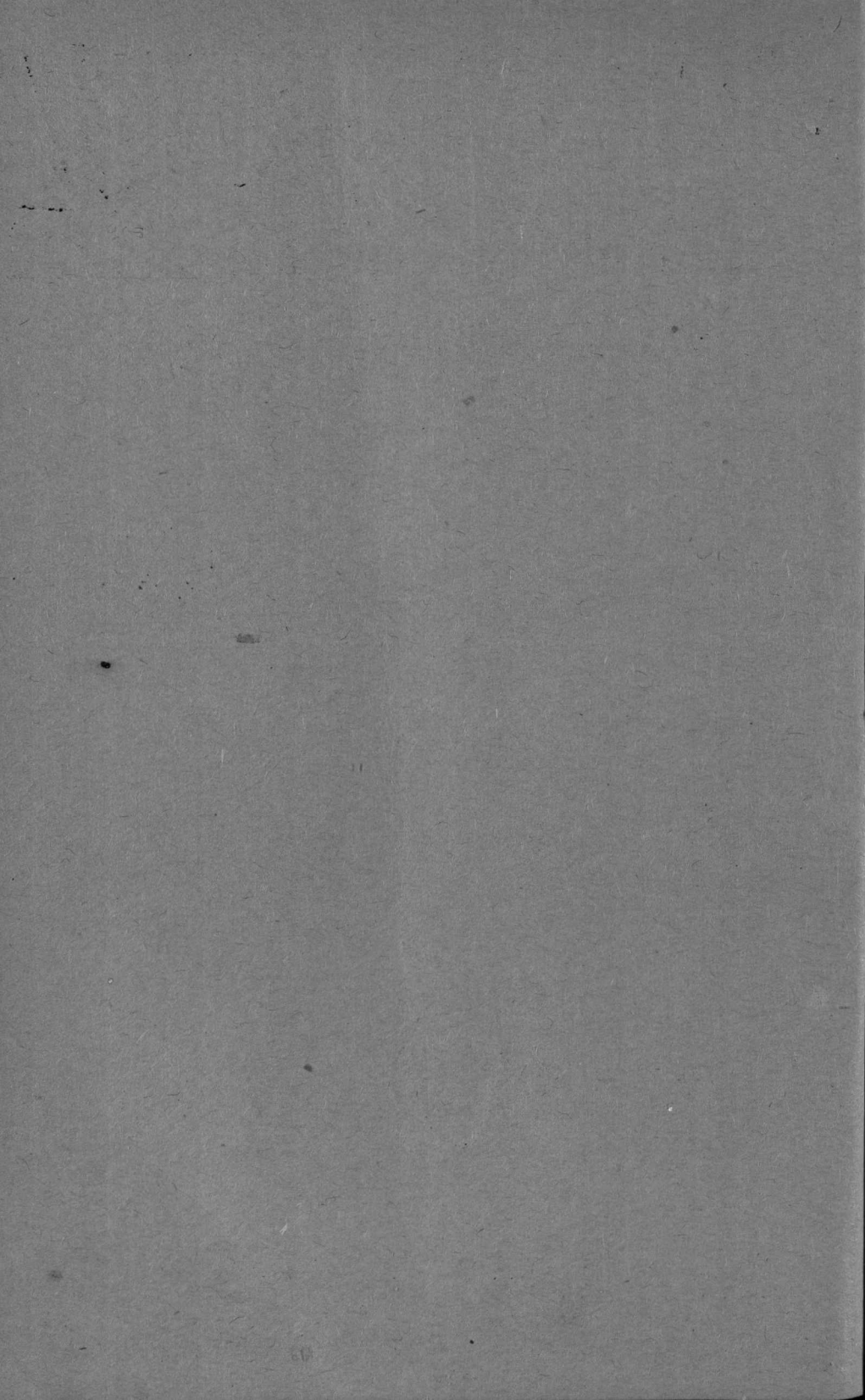

WOODHUK

~~HX29-1~~
5

5

1 9 3 6

НЖ Коми
1-1a

У д А Р Н І К

ХУДОЖЕСТВОА СЌВЕТСКОЈ ЛІТЕРАТУРА
КОМИ ЖУРНАЛ

ЛЕЗО СЌВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛОМ
КОМИ ПРАВЛЕНІЈЕ

№ 5

МАЈ 1936 ВО

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ
ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

ПОД РЕДАКЦИЕЙ:
М. ДОРНИНА (отв. редактор),
П. ШЕБОЛКИНА и И. ИЗЮРОВА

№ 5

МАЙ 1936 ГОД

Зву Степко
Самолёт

Нешкөвтчө озлаң самолет,
Кымөррез увтөт ујө —
I бусыс сы ылаө оз вод,
I волкыт сылөн тујыс.

Нешкөвтчө озлаң самолет,
Шумитө, ру косалө.
Пукалө рул дынын пилот,
А бөрас ме пукала.

Гурөтө, урөтө мотор —
Воздушнөј пісна ылаө.
Моторлөн ета ылан гор
Паскалө ылаө, ылаө.

Машына, бытө лебач-кај,
Лебтисөмөн лебалө.
А улын вөра Комі крај
Каҗалөмөн паскалө.

Вон азза Отов, Јөг пөсад,
Сферевъез пуксөтлөм,
I вөр — җелонөј ыҗыт сад,
I ју, кыт вөр кылөтлам.

Колхознөј ыб
Межатөм, вил
Волсасө куца шамөн.
I сетчө меным
(Шуа был)
Окота гіжны
„Сталін“.

Ешö ме җарҗиті гөгөр
да кутчимö лептисны.
І пондис сек-жö ул кымөр
Міжан гөгөр катҗисны.

— „Кымөрас ем Ілла пророк“, —
Баитліс оҗдык бабө.
Но ме то аҗҗа кымөрок,
А сөгҗа җем і абу.

Качајтö менö самолет,
Моторыс піҗҗа сылө:
„Воздушнөј јонмө
Міжан флот;
Мі лебам вылө, вылө“.

Көр враг мычҗисас,
Бытҗө крот,
Кор сіја җем оз өвҗы,
Сек јурас
Міжан самолет
Свиҗечөн сылө сөвҗас.

Җеҗкөвтчө вывлаҗ самолет,
Шумитө, ру косалө.
Пукалө руҗ дынын пілот,
А бөрас ме пукала.

О, кад!
Кыщөм то локтис кад!
Раҗ тужө җе сылөтны!
І лубө меным,
І ме рад,
І корсө сіз горөтны:

— Поөттез!
Кыҗ бы вөлі бур
І мыј бы
Мір висталис,
Көр міжан етаҗ-жө кывбур
Вылынҗыка лебаліс.

ПОВЕҢ *)

7.

МУРТСА-муртса мыччысөм вежөдкөд щөщ му бөрөзда бокжасті да ва улыс петөм увтасінжасті сінмө чеччан рөмөн піскөдчөны купальничаяс да віжјурјас — војвывса первој қорізјас. Тувсовја вавсөдөн полдылөм му ежыс дука чөскыд вежөд көр кыңаі нырістө һебыда гыжыштө лым улыс петөм колан вога быдмөгјаслөн һеуна кујлыштөм-пөдыштөм дукуыс. Тувсов шорјасөн һебзылөм кырөдөм муежыс шуптыштіс і вежіс ассыс рөмсө. Космісны і тувсовја ваөн полдылөм бөрөздајас да ва гуранјасөн тырөм туј ухабјас. Асја кынјасөн да лунсөмөсја шондіөн пакталіс һыльчөм му вывтас, мшнөј ваыс візувтис варов шорјасөн ыжыд ва вына Печераө.

Тувсовја лун долыда ымралө сікт вылын, һешкысан лун төлөн ышмыштөмөн, ваяө Печера сөрт вылө шоныдсө кысаңкө лунывсаң, Сојва вөр сајсаң.

Посһидік стрөјбајасөн да град пощөсөн қескөдөм аслас өшіһув јөр пыщкын сір тујісөн һокөіс Піла сҗеміт, мавтіс вылөн набојітөм пыж. Увт вылө кымыһөдөм пыж мышкө сулк пуксөм сір слөјыс мчаө рөмзыс, ворсіс шондіөн пызјыштөм лунја југөрјасөн.

сҗеміт шујга сој кусіһнас чышкыштіс пөгәлөм плешвывсө і, јурсө пыркһитөмөн, мездысис сін вылас леччысөм јурсыс. Тајө вөлі һеламын сајө вужөм арлыда, шөркөдҗем тушаа, ыжыд јос сөд тошјаса, шпынјысөм јурсіа, һеуна валмасан покодкаа мужік. Тыр қоһвізалунөн лөсталан спокөјнөј чужөмыс серті поҷө вөлі шуны сөмын өвітор, мыј сҗеміт абу ыштыс-повзыс морт. Һеуна гөрбылтчыштөм кызіһк

*) Заводгчөмсө віжөд 3 да 4 номерјасыс.

станыс серті да полдыштөм сој пөкјасыс серті поңо вөлі думыштны, мыј сіјө вёсө лібө вофанкаөн лібө мукөд сікас вёсөмөн, мыјыс мукөд мортыс заводітө кызны да неас кадө туны једјалан јәјөн. Но сҗемітлөн һі вофанка һі кызөм вёсөм ез вөв, а прөстө сіјө вөлі кызыһік станјаса, ыжыд вынјөра, лашкөс морт. Кыз јон туша течасыс серті да кын сыліөн наңөһік бергалан термастөм став вөрас сертыс і содтөд нөшта сы вөсна, мыј сіјө вөлі зев еща сорһітыс морт, сҗеміт збылыс кажитчіс вөрса ошкөн.

Пыж дорын тетуричөмөн сҗеміт вомгорулас мыјкө дуалис і зев лабутнөја көч кокөн мавтіс пыжлыс асладор бокса набојсө. Тыр вёрјайыс сылөн зев зескыда пукаліс һыломыс да куға новломыс чусмыштөм клеткаа сера дөрөм улас і лопатка вестті потөм вурыс јітвежтіыс ічөвік пјатнаөн мыччагіс сылөн сім рөма јайыс.

Пыж боклыс асладор набој жынсө мавтөм бөрын сҗеміт пуктіс сірөс көч коксө пыж мыш вылө, әккуратнөја кісө ежаө чышкышталөм бөрын, кыскіс сапөг гөмөһыс көшөліпө тубыртөм каллансө і пыж дінө песплака жын вылө лапкөдчөмөн, пондіс сөвтны табак.

Сек коста, кор сіјө біа ізјөн калскөмөн өзтіс каллансө, кілчө пості термасөмөн леччіс һәјт ва тыра лөканөн сылөн гөтырыс і васө бузытіс град пом бөрөздаө, сесса восковмөд тувтчіс сҗемітлаһ да шыагіс:

— Те-нө он ешты, колө-өд пөтөлөк мыскалан телугјас петкөдлыны отсыштны?

— Вылісө мыскассіс-өмөј-һін?—гөтыр вылас вёзөдлытөг јуалис сҗеміт.—Регыд-тај?

— Пажынөң колө ештөдны; сөмын жоң мыскыштны і посвоз нөшта колі.

Сҗепаһіда вөлі дөрөммыг кежыс. Гырзаәзыс пужөм сојјастыс і куш кокчерјастыс вёзувтісны һәјт ва вёјјас, а дөрөм станыс морөс весттіыс зік подол дорөзыс вөлі сулік ва. Чусмөм сера колпак увтіыс лөңысөм јурсі пратјасті сылөн сіз-жө музіктісны ва војтјас.

— Кылін? Пырыс-пыр ковмас петкөдлыны,— мөдпөв шуіс сылы гөтырыс,— һекытчө-өд он мун?

— Кытчө-нө ме муна, пыж со мавта-да,— шуіс сҗеміт і бергөдчылөмөн јурсаһыс кокулөзыс мурталіс ассыс гөтырсө. Нәјтчөм дөрөм стан увесыс јаснөја төдчіс Сҗепаһідалөн нывбаба стагыс да вылын морөса вескыд корпусыс. Восковөј рөмөн лөсталан шылыда тупымтчөм кокпөкјасыс да нывкадса коң-жө севежөј кучіка сојвечікјасыс пыр казтісны сҗемітлы Сҗепаһідалыс кығыт во сајса һевестаалан кадсө, кор

вылінік сінвіқодласа, веж јурсіа, кыпыд јура, гажа Степаңи-
да вöвлі сыломын і кругөн ворсöмын первојја мастеріцаөн.

Тажö кызвіт онас сөкыд уж да ыжыд олөм груз кыс-
көм вöсна-кө сөмит поводнөј-нын пöрыслаң катовтіс, і не-
ламын кујім ар пыдди кажитчö вöлі сіјö ар дасөн кымын
пöрысжыкөн, то Степаңида, мөдарө, ас арлыд серті кажитчіс
томжыкөн і важ кофыс-жö сіјö вöлі сорңиа да вівыв нывбаба.

І нестчыдыс гөтырыслөн пöрысмытöмлуныс чорыда код-
дöзмөддывліс гожа поводда код лөң, ыштытөм-повытөм
сөмитөс, сы сөлөмын гусөн öзтлывліс вежөктөм. Лечыд кыв-
јасөн гөвкјалыс сіктса славаыс нестчыдыс желлавліс сө-
митлыс сөлөмсö, мыј мужікыс вöрын ветлігјасын-пö Степа-
ңида ноксывліс бокөвөј мужікјаскөд, і мыј Јеленаыс, сөмитлөн
нылыс,— бокөвөј нажетка.

Вөјпан сорңјас вылө лечыд нывбабајас костын ветліс
сорңи, мыј Степаңида ічмоңалан војасас-на, јамö ветлі-
гөн, уылывлөма сыктывкарса акцізнөјкөд і акцізнөјыс-пö сыыс
коңналөма батістөвөј сарапанөн да кашімірөвөј чышјанөн.
Јудін Ілма-пö бытө кывлөма ежваса тöдсајас вомыс. Збыл-ö
ез вөв збыл тајö — некод прамөја дерт ез төд. Но і мөда-
рө-кө шуны, Јудін Ілма висталөмсыд збылтортö зев-жö еща
пөзö бөрјыны да дозјö пуктыны.

Көт сөмит вичдөм каң моз ас кежас чушкакыліс, гусө-
ңикөн лөгавліс Степаңида вылө, но век-жö радејтіс ассыс кы-
ла-вора гөтырсö мыјдөм кујіс да мыјдөм тырмывліс сылөн
кадыс сөкыд уж костјасын. Степаңида кыз бытө төдіс
мужікыслыс тајö бокө кежлалан мөвпјассö і став нывбаба
меллуннас да нөжјөн пöрысман вірјај выннас пөдтіс сөмит
јурыс ковтөм мөвпјассö.

Вот мыј вöсна сөмит јурвежöрын вичнітісны тајö каз-
тылан мөвпјасыс важ јылыс, і гөтырыс і ас томлун јылыс,
көт збылыссö тајö кажитчö вöлі сөмитлы зев ылö бөрö ко-
лөмторјөн-нын. Но сіјөн і лөсыд вöлі сіјөс казтыштнысö.

— Те, сөмит, пывсан пес нөшта поткөдлышт,— кілчö
вывсаңыс-нын шыасіс Степаңида.— На өтисајыс поткөдчан
черсö мычча,— і кілчö вылө петавтөг восса кілчö өзөс пы-
рыс шыбытіс пес поткөдлан чер.

— Ладнө,— нөжјөңикөн шуіс сөмит і табак шын пырыс
вичөдіс керкајас костті тыдалан Печера мөдлапөлö і мыјкө
зев спокојнөја думажтіс.

Сек друг звоз помсаң кыліс пов чукөрлөн увтчөм-вузö-
дөм шы і орөдіс сөмитлыс мөвпјассö. Ез-на удит сөмит
вичөддыны мыј сені лоі, пон чукөрыд гөвныр моз шуркнітіс
сыа-пыжа костті і некымын восков сајö сувтісны пывсан

пелӧсӧ да мӧдӧсны тавгӧмӧн увтны разнӧй гӧлӧсјасӧн. Пывсан пелӧсыс, зӧк понјас нырулыс, саркнӧтӧм шыӧн кавшасис гӧрд сера каӧ и, нӧлнан кокнас шарашӧтчӧмӧн, нопјӧн ӧшјис пывсан пелӧсӧ; сӧјӧ јурсӧ пӧлӧдлӧмӧн, скӧрыс вӧзӧдывлӧс уваӧ аслас вӧрӧгјасыс вылӧ. А понјас нырнысӧ лептӧмӧн тавгӧсны.

— Вот чӧртјасыд, муртса ез талавны!— вомгорулас ропкыштӧс сӧемӧт, и, кусӧм каллансыс пӧјӧмсӧ ас увса пес помӧ пыркнӧтӧг мозыс, кӧсјис чеччыны, пыж мавтӧм помавны. Сек сылы сӧн улас усӧ, мыј сӧр тујисыс пӧрӧма бок вылас, а сӧрыс солкнӧтчӧма, вӧзувтӧма колаӧ вога келдӧм турун ӧзына ежа вылӧ. Мурӧстӧс сӧемӧт, мыјкӧ вомгорулас шуыштӧс и бара-на вӧзӧдлӧс увтчыс пон чукӧрӧ. Сӧјӧ гӧгӧрвоис, мыј сылыс сӧр тујиссӧ кӧтӧсны понјас каӧ бӧрса вӧччӧгӧн. Сегса пӧлыӧтлӧмӧн нӧшта ӧтчылд вӧзӧдлӧс тујис пыдӧсӧ, бара мурӧстӧс и шуркнӧтӧс сӧр тујиснас понјас чукӧрӧ.

— Ок, тӧ-и... сешдӧм-тащдӧмјас... котраланныд кытӧ оз ков!
Шыбытӧм ӧдсыс сӧр тујис швачкысис пывсан пелӧс дӧнса пощӧсӧ и воӧскӧм ӧднас муртса ез вескав пелӧсын ӧшалыс каӧлы. Каӧ пызӧм шыӧн прыснӧтӧмӧн чеччыштӧс пелӧсыс да нӧв моз лыыштӧс пощӧс пӧлӧн и кавшасис матысса прасла мајӧгӧ. Понјас здук кешлӧ сув-сав разӧдчылысны сӧр тујисӧн лыјӧмыс, но пыр-жӧ бӧр чукӧртчӧсны да важсыс јонжыка пондӧсны увтны.

сӧемӧт ропкакылыс понјас вылӧ и термасӧмӧн пондӧс пыжсӧ мавтны муӧ кӧссӧм сӧрнас, медым муас јӧштӧз кӧч мыјкӧ мында воис пӧлза вылӧ. Жежылдӧн коллӧм пыж бокыс регылдӧн ставнас пырис сӧр слӧј улӧ, но муас сӧрыс унакод-на колӧ. сӧемӧт ружтӧг тырјӧ кӧчӧјскӧј сӧнмӧн нӧшта ӧтчылд вӧзӧдлӧс кӧссӧм сӧр вылӧ и пондылыс кык чаг костын сӧр колассӧ бӧр куравны, но нӧмтор ез артмы.

А понјас воцза мозныс-жӧ лавкӧмӧн увтӧсны, пыддӧс и ез пуктыны сӧемӧтлыс скӧралӧмсӧ. Тајӧ сӧјӧс ӧкӧверт терпӧнӧсыс петкӧдӧс. Медса-нын збоја увтӧс жежылд мышкуа, кучӧнӧк станјаса пон, сылӧн шујга бӧр лапаныс вӧлӧ сӧр тујӧн воӧлӧ. сӧемӧт буржыка вӧзӧдлӧс и кажӧтчӧс, мыј тајӧ понјыс Пыстӧн Кӧстӧлӧн. А сӧјӧ терпӧтнысӧ оз вӧлӧ вермы Кӧстаӧс сы вӧсна, мыј Кӧста воыс-воӧ пӧдрадшӧщӧкалыс меснӧј фирмајаслы и сӧчим кучӧк кулыс сӧемӧткод-сӧем сортовка лезысјаслыс. Быд во вӧлӧ сӧјӧ медалӧ пӧдрадјас, а рӧшщӧтјас вӧччӧгӧн пыр уждӧн чӧркӧ. Коллӧм во-на сӧемӧтлыс кујӧм шӧјт вескыда сускӧмӧн-сускӧс и ез мынтыс. Сӧкылд уждӧн туӧм мужӧдкӧј гӧрбјас вылын, медасан донјас чӧркӧмӧн, Пыстӧн Кӧста быд во нажӧвӧтывлӧс сурс да кык сурс шӧјтӧз. Сӧјӧ

вөрлөзүсјас сөн вемыс Һещыштөмөн-Һещышталіс чістөј ба-
рыш быд лөзөм керпомыс вїт мїбө көкјамыс урыс Һе
ещажык.

Вот мыј вөсна ез вермы терпїтны Пыстїн Көстаөс сҗе-
мит. Сїз-жө ез раҗейтны Көстаөс і мукөд вөрлөзүсјас, сҗе-
митлөн јортјасыс. Саскык во чөж сҗемїт ужаліс сы пөдрад
улын і саскык во чөж-жө сылөн јортјасыс пыр көсјыслісны
Пыстїн Көстаөс сунны јїкуд улө мїбө пу вуж улө, но кыҗкө
мудерлуннас сїјө век сїз коллывлї Һөңвїзаөн. Таво сҗемїт
Һөшта-Һїн јонжыка скөраліс најан пөдрадшшїк вылө, мыј
Көста мукөд војас дорыс-на чорыдҗыка топөдіс пөдрадө
кутчыгыс арҗельсө сҗемїтлыс. Медасөм договор сҗервї колө
вөлі вөрлөзүсјаслы жын нажөткасө мынтыны, кор став кер-
јыс воас төвса кавїшше вылө. Но өнї-Һїн, кор став вөрыс
пурјалөмөн сулаліс вөһнөј ва вылын, вїччысїс ва јамыштөм,
а пөдрадшшїк, заҗадкї сөм кынҗї, сөмын кык шажтөн морт
вылө-на і мынтысліс став ужалөмгыс. Тыр рөшшөт сетны
көсјїс сөмын сек, кор став керјыс лоас кылөдөма Усҗ-
цылмаөҗ.

— Кушөм көҗаїныс, сещөм і понјыс,— друп өтпырјөн
өзјїс сҗемїт і быдсөн вїрыс чужөмас коҗыштіс. Онї Көста вы-
лө чукөрмөм став немөвөјҗа скөрмөмыс і өбїдаыс өтпырјө
мылдіс сҗемїт морөсын, і вуҗїс ставнас Көста пон вылө.
сҗемїт бөстїс муыс кїрпїчжын і ырыштчылыс-Һїн шыбытны,
но сесса бөр шыбытіс муө кїрпїчсө: „Оз-жө-өд іны таыл-
насыд“, думыштіс аскеҗас і пондіс чуксавны понјөс.

Керка пышкөсын мыскасысјас, став бабјөј гөлөснысө
вөла вылө лөзөмөн, заводїтісны сывны. Мукөд гөлөсјас пі-
ыс зев лөсыда торјаліс сҗепаҗїдалөн томдырга код морөс
вына гөлөсыс. Јуркыд шыјасөн сыланкывлөн первојҗа куплө-
тыс збоја чепөсјїсны востөм рамајас пыр шондіөн пызјыш-
төм ывлаө. Богданов гөтыр кылө Һеуна чїрыштөм алтөн
нырнуөдіс куплөтјас панөмөн:

Асја шу кадө, матушка, менө рөдітіл.

Рытја шу кадө, матушка, менө мөдөділ.

сҗемїт здук кывзыштіс керка пышкыс чепсасан сылан-
кывсө і бара пондіс чуксавны сера понјөс:

— Серө, амї кащө!.. ста, лок татчө! ста!— Һебыдыка
пондіс тапјөдлыны аслас пїзөсас.

Томулов понјас реҗыдөн верїтчісны сҗемїт кывјасө: пы-
рыс-пыр-жө локталісны сҗемїт дїнө, і пондісны Һїртчыны
сы кок дїнө. А сера понјыс быҗтөкө төдіс сҗемїтлыс мөвп-
јассө, нароснө ез матыстчы.

— Лок, Герко, ен пов, волы, јөјук,—нөшта һебыдҗы-ка гөлөс шы ладмөдөмөн пондiс чуксавны понјөс, весiг сещөм мелiа чуксалөмыс өвi пон, ассө ласкајтөмөн чајтiс-да, һулыштiс сҗемiтлыс гөна чужөмсө. Медбөрын i сера пон матыстчiс, бөжнас лөг-лөг керыштiс да пырiс сҗемiт кi улө. Сҗемiтлөн ыҗыд кабырыс муртса-муртса тiралыштөмөн пондiс ворсны аслас пiзөспом вылас; но сiјө вовсө ез думажт-на понлы кучкыны, сiјө минутас сiјөс бөгтiс сомһеһiје, мыј тајө понјыс абу Пыгтiн Көсталөн, а Куршајт Грiшлөн.

Пон мыш вылыс кiсө лөзлытөг, сiјө минут-мөд падјалис, вiзөдiс i думажтiс збыл-ө тајө понјыс Көсталөн. I Көсталөн i абу Көсталөн. I медбөрын шујга кiнас кватiтiс сера пон-јөс мышку гөнөдыс, а вескыд кiнас јурөдыс му бердө мiч-кiс. Мукөд понјас сув-сав чепөсiсны сҗемiт dиныс i ылысаһ пондiсны увтны. Сҗемiт кабыр улө сурөм понјыд пондiс һи-сөмөн тавкыны i, воҗ кокјаснас скамһитчөмөн, локыс һещ-кысны бөрвыс, но сҗемiт кущөмкө пыщкөс скөрөн пузөмла ищемiлөын моз кутiс понјөс аслас шамыр улас i һемҗамит-төг тувкөдiс понлыс нырсө сiр латлас, сiр кiссөм став пас-татыс новлөдлiс сылыс нырсө, быттөкө сiјө поҗҗасiс.

— Вот теныд, вот теныд!.. Мед сесса бур көзаныд те-над һимкөдасө. Воҗөс вылө воҗөс!—мурзiс сҗемiт.

Но друг сөкi сҗемiт пел воҗын кылис һывчелалөн јос гөлөс:

— А-ак, мiјансыным понсө мыј керан? Вiстала батөлы! Сҗемiт прөстајтiс кiсө пон шошаныс i пелпом вывтiс вiзөдлiс сөрһитыслаһ. Сы воҗын кага кi пөлөн сулалiс вөсһi куш кокчерја Клашө—Куршајт Грiшлөн нылыс.

— Кыс тајө тiјан воiс?—һеуна чiрыштөм шөјөвошөм гөлөсөн јуалис сҗемiт,—тајө понјыс Пыгтiн Көсталөн, абу тiјан.

— Мiјан.. Мiјан-на тајө понјыс,—өбидiтчiс быдсөн Клашө i чукөстiс понјөс ас dинас. Улө лөзөм бөжнас өвтыш-төмөн пон зев мелiа локтiс һывка кок dинө i, һiртыштчiг мозыс, колiс сiр туј Клашөлы шугајас, а кi пөлөдыс кутөм кагаыслыс став дөрөм воҗсө сiрөстiс. Понлөн став чужөмыс i кыкнан баныс вөли сплама војталан сiр пыщкын, весiг пел-јывјассыс щөщ рузiктiсны сiр војтјас.

— Со тајнө мiјан-ө абу!—һимкөдасан јос челал гөлөсөн шуiс Клашө. I друг сiјө вiзөдлiс аслас сiрөссөм выл сiтөч шугајыс вылө да зев гораа бөрдiс:

— А-а, вiстала батөлы! Мыјла те мiјан понлыс нырсө сiрнас мавтiн? Мыјла менсым шугајөс сiрөстiн?—I көмтөм кокнас стопајтөмөн петiс сҗемiт өшиһулыс, пондiс ко-төртны горув.

Стемітос бытё ја вао сујісны, сешом друг сылы лоі
нелосыд. А сірөн лаком чужома понјыс бергаліс-на сені.
Сіјо муо нырнас пыксылөмөн, лапајаснас нырвывсө парса-
лөмөн зіліс мездысны чужомө лемасөм сірыс, і ыксіс, і
омлаліс, і быгласіс, і дурпоп моз уповод-на ізіс өті
местаын, медбөрын, ыксомөн котөртис прасла пөлөн да по-
щөс костјасті Куршајт Гріш звоз діно.

— Вот öкажіяыд! Сірнад ворсан да ачыд і сірөссан!—
гораа јорччыштіс Стеміт ас вылас.— Öні Куршат Грішыд
ступка восковтны оз лез. Кушөмкө-тај чөрт тојліс мем тајо-
пон дінас лаксыны—і ветліс сіјо килчө рундук дінас, бөстіс
сег поткөдчан чер і зев шајөстөм пырыс муніс пөс чіпас до-
рө пывсан пөс поткөдлыны.

8.

Керка пышкөс мыккыссөм бөрын, кор мукөд мыска-
сысјас інпөлын вежсісны, Стеміт гөтыр, мыскасан плавтөсө
шыбыттөз војдөр, котөртліс пывсан вајмөдны і, занавес сајы-
ва паскөмсө пөртчыны заводітігөн, нарадітіс Јеленаөс:

— Те мун ју вылө леччыв щај вала і јур мыскавны щөд
өті ведра пөв көт кат. Ас јукмөсын ваыс вывті ізвесткаа.

Јелена вөлі мамыс коф-жө стафа тушаа, кыпыд нывкөдө
гөрззысөм арлыда, вылын морөсјаса невеста ныв. Сіјө, кыз-
көсаө кыөм чім сөд јурсісө кіпөвнас шеныштөмөн, мыччыс-
ліс занавес сајыс да, термасөмөн чөвтөм јубка шыркөссө
муніг мозыс кос вөсттыс зелөдыштөмөн, котөртис көшас ла-
бічлаа. Пөл дінтіыс небыдік гысерөн моз чіткыртчөм, неуна-
леччысыштөм јурсі прөтјасыс вөліны-на ваөе, а бан қібјасыс
сылөн, мыскасігөн мышкырасөмысла да вылөн мыссөм бө-
рын кічышкөдөн чорыджыка чышкысөм вөсна, став чужөм-
сер вылас өлөңаліс өміз рөмөн. Сіјө зев візула петіс пос-
возө да пондіс ведрајасөн голөдчыны, сөсса вөстліс керка
өзөссө і өзөс пырыс јуаліс:

— Көні-нө, мам, карнаныд, мем тајнө ез сур?

— Но тіјан аја-нылалы некор ынөм оз сур, он-кө кіа-
ныд тувјав,—шыласіс занавес сајсаң Степаніда.— Көнкө се-
ні килчө өзөс сајас, коре мічаө!

— Час ме щөщ өті ведра пөвнас леччыла, некушөм
карнан оз ков,—занавес сајыс вежсаніныс петіс Проўка
Анна, Јеленалөн нылалан јортыс, көдөс вөлі Богданов Ваг-
гөтыркөд ківежөн корөма мыскасны отсавны. І Анна терма-
сөмөн петіс посвозө. А Степаніда да Богданов гөтыр коми-
ны-на вежсыны.

Посвозын кыліс нывјаслөн зев гораа серөктөм, најө кылө көмтөм кокјаснаныс мыјкөдыра шыалісны кілчө пос вылын і ылысмісны завор пощөс сажө.

Стеміт, паскыда өзөс востлөмөн, пыріс керкаө, суыштөмөн пуктіс табак көшөлсө пөлаѳ брус помө і, ңылөмсө плешгыс чышкалөмөн, мөдөдчіс јуны інпөлө.

— Те кытчө зарока вөв моз тыра јөрө пыран?—горөдіс занавес сажсаң гөтырыс.—Аззан тани пастөмөс!

— Но,—серөктіс Стеміт і сувтіс інпөла-серөга јітвежө.—Горшөј тајнө вөлі космо.

— Віччыгыштылы ңеуна,—мөдыс вомаліс сіјөс гөтырыс,—вежгысас да ештан јунытө.

— Ме тіјанлыс ңемтор ог гусав, а то сінмөс верма куңлыны,—ңебыдік серампыр шуіс Стеміт і ачыс мыјлакө гөрдөдіс.—Паскөмөн і пастөг, слава тебе господі, гуг і бантенгыд аззывлөма.

— Ен лок, сінмыд војтыштас,—гора серампыр шуіс Степанида.

— Регыд мјјан ештас,—кыліс занавес сажсаң Богданов Васка гөтырлөн сещөм-жө шуїтан гөлөс.—Став зебанторнымөс зебам і ју сесга наздоровје і мјјанөс мыскасөм пысфид кодзытөз јуктав!

— Јуыштім ескө-да сөмјасным вылө курөглөн какалөма,—шутка вылө шуткаөн-жө вочавізіс Стеміт і пуксіс лабічө бабајаслыс вежсөм помасөм віччысны.—Шкалік вылө сөмын четвертак оз і тырмы...

— Кыз оз тырмы. Оз-кө тырмы, агтө вузалам мбө заложітам парта віна вылө,—занавес сажсаң гораліс Богданов Васка гөтырлөн гөлөсыс.—Мед бабајаслы мјјан муз вылө віна румкаөн быѳ вөлі мыччөма. Вінатөг ог мірітчө, ужнајтны ог пуксө. Сөм-кө оз сур, збымыс көзаініс заложітам віна стопкаыс.

— Мыј таыс! Та вылө ңекод і потөм грөш оз сет, ңепөштө парта віна.

— Кушөм дөвалы... Шуам, Һікодім гөтырлы өтік војкежлө закладујтлам. Сіјө купеч гөтырыд гашкө ңеөті партана сетас. Мортыд мужікјас вылад горш,—шмонітіс Богданов гөтыр і воэө шуїтны ызјөдіс Степанидаөс.

— Буді Пысвін Коста гөтырлы,—занавес пыр гораліс Степанидалөн серамбанөн серөдөм шуткаыс.—Сіјө бара ңекушөм мужікыс оз өткажітчы. Мужікыс коңөрлөн јуө, меснөј дөвереннөјјаслы пөдрадшікалө, прікадшічајтө, а баба дінас мукөд прікадшічајтөны.

Рытја вестө катовтөм шонді көсөј југөрјаснас кучкіс

рытывладор өшің тас вывті сѣміт пызан вылө і бурең өшің-
настаыс өккуратнөја шөрыштөм куамөс отөн пукгіс жоң
плакајас куа порогув лабіч вестөз. Вылөн мыскалөм керка
пышкөсыс кыліс Һеуна пөдыштөм улс дук і инпөвсаң сод-
төдөн өвтис ача шыд да шома галанка көрөн. Көң лунвыв-
ыс кык өшің сѣміт керкаын төлөдөм могыс вөлі сөвсем
бостөма, но другөн төлавын вылөн мыскалөм керка пышкөс
ез вермы.

— Но ті-нө збымыс нөшта дыр-ө понданныд сені? Ин-
пөвсө көртымалынныд али мыј?— терпеңҺесыс пондіс петны
сѣміт горш космөмысла.— Агныд пывсанө мөдөдчанныд, а
мыјкө сені Һевестајас моз зөң часжын трічкі-брічкіасан-
ныд—бығтө веңеч улө пастасанныд. Вај мен ва көш мыччы,
сөсса көң рытивбыд вежсө.

— Ва паскөмнас-өд гашкө ог кутө пывсанө леччытөз
пукавын! Вот тожө... А тенад зөла кагалөн моз Һекушөм
терпеңҺе абу. Віччылы ваысла ју вылө муртса-на леч-
чисны,—вочавізіс Степаңида і петіс тыртөм көшөн занавес-
сајыс.— На көшсө да леччыв пөгребө заравала. Лібө ме-
ачым леччыла, те өшің рамајассө бөр пуктав.

— Öнi Степаңида он-на-жө рамајас пукталө. Мед керка
пышкөсыд Һеуна төлалыштас,— инпөлыс петіс Богданов гө-
тыр і пукгіс серөг лабічө Һеуна инпөвладорлаңыс. Сы чу-
жөмын, унаыс челаґаслөм вөсна да сөкыд ужөн ушавґајт-
чөмла, төдчис арлыдыс воґжык пөрысмөм.

— Öнi-кө сразу төлөдтөг өшіңґастө тупкалан,—шыагіс
сѣміт,— вот секі ул дук вылад лудікыд і сіґдас. Лунјасыс-
војјасыс-тај шоныдөс-ґын, мед вөссаөн уґас өті војков.

— Вөссөн тед уґас...— јурсө пыркґитөмөн шуіс Степа-
ңида,— быд вој-на-тај асывладорыс овлө ыркыд. Пачыс зі-
көз көјдас, сојансө шыкөдас.

— Öтi војнад пачыд Һi ачыд он көзалө, а керка шы-
көдны ог кутө. Лудікөн өдөмитас-да, сы өкаґіґаыс бурөн
он мын.

— Но лудікыс да Һајтыс мiґан і став олөмыс! Абу-на
кушөмкө господајас,— торкіс мужіксө Степаңида.— Ныр вы-
лад устөз ужалан-да, көң мед козувкот вуш вылө водтө-
дасны, Һебөс-тај уґсө.

Сорґыыс Һедыр кезлө орлі. Степаңида, пач пөданөн
троңөдчөмөн, туша жыннас пыраліс пач вомө і, мыјкөдыра,
гурјысіс сені гырґычјас да кашґыкјас пөвсын-да, і сөсса
гораа бөр пөдлаліс пач вомсө. А Богданов Васка гөтыр чөв
пукаліс сґен бердө леччысөмөн, сіјө вөлі муґөмысла став
тушанас лґышмунөма.

Ҫемітлөн пыр-на јурас пукаліс Куршајт Гріш понкөд лоом оқачіјаыс. Сылы вөлі неокота локө воштығны аслас матыс суседыскөд кушөмкө пустак вөсна, а зык-шумтөг, төдөмыс, өні некызі Грішкөд он јансау. Пон шыкөдөмыс Гріш Һинөмыс оз прөстіт. Од вөралығлөн поныд — став олөмыс. Бур понјыд вөрад—і сін, і пель, і вогөгөрја нажөтка. Ҫеміт думајтис і некызі ез вермы тырбура думыштны, кызі помағас Грішкөд тајө һепріјатнөј ҫелаыс. Сіјө минутыс-минүтө виччығис, мыј вот-вот Гріш турөб моз воасі лок кывјасөн сіјөс пондас пызјыны. І, төдөмыс, вочавіғны лоө зік Һинөмөн, кор лыдҫан астө мыжаөн.

Сек буреш килчө пості зуртыштісны кокшыјас і килчөын голҫһітіс өзөс задвижка. „Да тајө, тыдалө, Грішіҫін локтө. Кушөм кывјасөн бара вузөдас“, думыштіс Ҫеміт і вичөдліс өзөс былө.

Өзөсті ыжыд ловшыөн пырісны Јелена да Анна. Јелена пуктіс ведра пөвсө інпөв лабичө і котөртөдіс ведра төрөга ыргөн самөвар пыркөдны килчө вылас. Петіг мозыс јуаліс:

— Көні-нө мамөыс? Оз-өмөј ков-Һин пывсанө леччыны?

— Кытчөкө пөгребад, буракө, ырошла леччіс,— вочавіғис Богданов гөтыр і шыасіс Анналы.— Мыјкө-тај, Анна, зев дыр ваыдла ветлінныд?

Анна былалөм сінјасөн вичөдіс өшіҫ пыр Печера сажө і, Богданов гөтырлаҫ бергөдчывтөг, вочавіғис:

— Чердынса купечјас төварөн воөмаөс да сетчө здук кежлө сувтлім.

— А, воөмаөс-Һин сізкө?— јуаліс Ҫеміт.— Баржаөн алі каяукјасөн? Медја, медја, важөн-Һин вөлі бур јөзыс виччысоны. Од арса дај төвса прөмысјасыс зөһөс-на. Көч татчөс купечјаслөн мед чіныс һедыр кежлө услө. А то мјанлыс крестанскөј төвартө најө пыр лічкөны, ассыныс кык дөныс вузалөны. Вот өні налөн кытсеурө пыщөссылас.

— Чердынса купечјасыд-өд дөнјастө төдөны-жө. Черных вокјасыд важса жулікјас-жө,— ыжыда ышловчөмөн шуіс Васка гөтыр і локтіс рытиввыв өшіҫ дөрө да вичөдліс увтасмыс шөнді былө.

— Жулік һе жулік, а век-жө налөн дөнјасыд позанажыкөс татчөс купечјас серті. Поповыдлөн төвнад быд төвар кык дөн, а вөрса прөмыстө вөралысјасыдлыс кызі чіркө. Уртө колөм во Попов һөбіс семгрівенөн көртөд, а чердынса прікадшщікјасыд колөм во-жө һөбісны восемгрівенөн. Өні бур јөз, колдөн прөмысыд ем, ҫеҫҫағөсҫасны, һаһөсҫасны. Мед-нө воісны-кө.

— Kodjas воисны?— вогса өзөс пыр кокшытөг пырғ мозыс кыјіс бөрја кывјассө Степаңида і, вочакыв виччытөг, мужікыслы кіас тувјыштис зарава тујіс.— На ју, он-һін, ты-далө, вермы терпітһытө!

— Чердынса купечјас-тај воөмаөс төварөн,— Степаңида јуалөм вылө вочавізіс Анна.

— да, кодлөн најөткаыд ем, мајбырјас пондасны һө-басны,— вежгөм пырыс шуіс Степаңида і скөр еінјасөн до-ровтчыліс сҗеміт вылө.— Јөз вөралөны да тырыс најөтка быд во вайөны, а міјан тајө, му ошкыс, бытөтөкө сираөма Пысҗін Көста пөдрадјас дінө! Төвбыд і тулысбыд ветлас-да, һекущөм најөтка оз вайлы.— І һедыр кежлө коставлөм бө-рын вылыс заводітчіс сіјө-жө сорһіас.— Вөралан самыс абу-да, леч тујјастө Куршајт піанлы вузалін. Оні со віқод: јөз најөвітөны да красујтчөны, а мі кач сојам да ва паңалам.

Сҗеміт лабічө пуктіс ырош тујіс і поводһөј гөлөс шыөн кызөктөмөн гөлөссө весалыштис, мыј быдсөн шыагісны тыр-төм чугунјас пачвоғсаң сы кызөктөм шы вылө, і уссө чыш-кыштөмөн шуіс:

— Коркө і мі најөвітам, а өні, слава тебе госпоҗы, ка-чыс да ваыс көҗ аскеҗја-на. Регыд тыдалө і сіјөс мі-воклыс кутасны мырдһыны.— Сіјө һедыр кежлө сувтыштіс і бара заводітіс.— Кущөм-һө сіјө олөм, кор јөз амбарса һаң по-мыс олам? Колө аслыным һаңсө вөдітһы, важ моз јона тыла ужавһы. Вөрад кыҗыһытө колө бур пон і кодарө сіјө кыҗ-сөмыд һөшта удајтчас. Мукөд воассө урыд гөрд төрөкан мында, а мукөд воас пөшти оз овалы. Тыла бердө сөдјас моз колө кутчысһы, вот мыј ме шуа.

— Тыла тед петкөдласһы,— пощіс мужіксө Степаңида.— Колөм во арнас Сір Іванлыс течасһыс өбјезшщікыд тыла сусө сотіс і ачыс муртса судыс мыні. Мыні сөмын сы вөсна, мыј өткаҗітчіс аслас сорөмһыс.

— Но сіјө ескө өбјезшщікыд вывті-жө-һін мөдіс-да. Мірлы паныд муһө, мужікјасөс рөзөрітө. Тағ-кө пондас, дыр оз өбјезшщікав,— шуіс Богданов гөтыр.— Сінкомув шедө-да, урөдітчыс кычанөс моз жівкһитасһы і кытчөкө ју вуж улө сујасһы.

— да, воғза өбјезшщікыд көҗ і вөлі вҗаткатө бостө-жө, но сіјө ез вөв өһіја коҗыд. Покојһык вылө һінөм јона ку-літчыһы: мірлы паныд сіјө ез муһлы. Кыкыс сылы ме сурлі. Отчыдыссө бурещ вөлі тыла-жө вундам. Воіс сіјө міјан вун-даніһө і шуө: „пакөҗөтчан-пө, сҗеміт Піліпјевіч? Мөстө і вөвтө-өд тајө ужһад те ворссөдан“. сумајті, мыј чорыда бедујтас. Прөстітіс мортыд. Парта віна бөрас јукталі-жө да

выл керкасö лептiгөн кык лун щöщ щунгi. Сещöм-кö начaльствоыд i овнытö долыд. А то öнiя начальствоыд вомгыс мужикыдлыг куссö мырдöфыны кыждö.

— да, покожнiк Тiма Иваныд во кыч кымын, буракö, öбjesщикaлiс i лок кылөн сiјöс нeкод оз кафыв, — дакнi-тiс Богданов гöтыр.

— Но вaјö тi, бaбaјac, енoвтö сiјö öбjesщикныдтö, пывсанö лöбöдчö леччыны. Тырмас тeд, сeмiт, тылaнaд нiнöм aбyсö сöрны. Ми пывсанö ветлiг кoстa самвaр вiзöдлы, — торкiс Стeпaнiдa öбjesщик жылыг пaнöм сoрнысö.

— Оз-öмöј вoзжык бaтö пывсанас лeтчыв? — самвaр пуктiг мoз мамыс кывјö кутчысiс Јeлeнa. — Сылы ми бöрын öдjыс оз тырмы.

— сeрт-жö мужiчöј мoртöс нывбaбa бöрын он ысты. Мeд лeччö да сiјö пeрвoј пывсö, — шуiс Стeпaнiдaлы Богданов гöтыр. — Ми-öд öтi сaјыг вiччыслам-нiн. Пурјасаниныс вoм мыгтi сeмiт, буракö, eз-нa-жö пывсыв?

— Кызi колö тiјaнaлы, мe кöт бöрын кöт вoзын — мeм зiк öткoд, — сeрöктiс сeмiт i вaлмaсан пoкoдкaөн чeччiс лaби-чыс. — Тi, нывбaбaјacыд, пывсанaд-кö лeччaнныд, сeрт-жö чaс-мöд-кoјмöдтö сiвкo-буркoјacнытö мыскалaнныд. А мe рaз-рaз i гöтoв.

— Но тырмас тeд кывтö пeсны, мунaн-кö мун да рeгиджык пывсы. Вiсmöм кукаф мoз лун-лун чöввицaн, aтaлун јöз дырjыс i тe щöщ улмунjа сoрнiјacö пaнcaн, — вoмaлiс мужиксö Стeпaнiдa i мыччiс сылы вылмыскöм дöрöм-гaч.

9.

Вöр јывлаф кaтoвтöм шoндiыс сiкт вылö кoјыштiс кöј-дöм рытjа југöрјасөн, i ывлa вылыс тöдчымöнjа лoи ыркыд-жык. Тувсoвjа вaсöдыс тырвыјö мeздыстöм муeжыс пуркнi-тiс руөн i, бiпурjын щынасöм мoз, пoндiс вoлсaвны сöрт вывтi, пaрmaa-вiцaзa јiтвeжöз сук тумaнөн. Стрöјбaјacыс да керкaдop пyјacыс му вылö нужöдчiсны куф вужöрјac, i Пeчeрa гöрaлөн aсывлaдop пoддiныс вaсöдmic рытjа лыс-вaыс.

Сы вöснa, мыј рытыс вöли вöскрeсeннaкöд пaныд, сiкт-сa умчaјac вылын рытjа рукöд щöщ гöвкjалiс пывсан дук: нeуна кoщсacöм сiрöд пу дук да пöжсöм кoрöсјacыс сiрөн нaстoитчöм aслыссaмa пpијaтнöј aрoмaт.

Пывсаныс кaјöм мыгтi сeмiт пoндiс самвaр дiнын нoксыны. Стaвыс-нiн вöли гöтырыслөн сылы дaстöмa: вa тырa самвaр сулaлiс пaч дiнын i шoм тырa нaбepушкa сaм-

вар дінас-жө вөлі, сөмын сөмітлы колө вөлі шом пуктышт-ны да бі лезны.

Щошдыд пома чуңјаснас шомјассө пелгөдлөмөн і зев віччыгөмөн, бытөкө поліс самөвар жугалөмыс, сөміт сөвтис шомсө самөвар пышкө, сесса вөснөдіка пелгөдлыштіс сартасјас і гөбөч вывгыс корөіс да матыетіс самөвар труба, ме-дым бі лезөм бөрын сіјө сразу еуріс кі улө.

Сөміт ез термас, сы вөрас серті да морттуј серті тер-масөмыс кызкө ез ладмы. І сөдтөд поліс самөвар дінын крут-жыка вөдітчыны сы вөсна, мыј кытчөкө чорыджыка лапато пуктысгылас лібө һенарөком інмөдчысгылас, он і төдлы, кыткө варкалас лібө мыјкө жугалас нывбаба көлујыс. Сөміт ас кі вылас вывті ыжыд надеја ез кут. Сіјө бура гөгөрвоіс, мыј ківідласыс сылөн чорыд і сы кімөз улө вөдітчыны поңө дөверітны сөмын сешөм көлујјас, кодјас төрпітісны сы-лыс јон кабырјассө. Сөрт, Сөтепаңіда-кө вөлі гортас, сөмі-төс самөвар дінас, гөль овмөсын тащөм донатор дінө, і верст саяө ескө ез сібөд, һепөштө дөверітны сылы самөвар пуктыны.

Прөста-өд Сөтепаңідаыс оз вөлі пыр вөдчыв, кор кушөм-кө прөступка вөлі артмас һенарөком сөмітлөн:

— Мөс те, сөміт, мөс! Кытчө кітө он матыстлы, быд-сөн кісгө да жугалө, тенлы вылө став доздук-көлујсө куң-һечаын колө көртыс дорөдны. Ош лапа тенад, а абу морт кіеш!

Вот мыј вөсна сөміт зев віччыгөмөн вөдітчіс самөвар дінын і зіліс ещажык вөрөшітчыны, мед мыјкө ез кіссы, ез талыштчы і ез жугав. Залавка вывса гырнчјас, крөңчајас і став інпөвса көлујыс кажітчө бытөкө чөвусөмөн кујліс-ны асланыс местајасын і стракө вөјөмөн віччыгісны, мыј вот-вот, көт сөміт і јона віччысө, матыетчылас чорыд ківід-ласа лапаяснас да һепременнө мыјкө ускөдас лібө жугөдас. Сөмын көкјамыс вершөка керјасыс лөсалөм інпөв плакајас ез повны сөміт вөрасыс, көт најө зев-жө чорыда зуртісны көзайн сөкыд восковјас улын.

Сөміт сузөдіс пач кымөсыс ізтөг і, гораа чіркнөтөмөн, ваяөдіс өзјан ізтөгтувсө лешщөбөн чегјалөм сартас кітырө. Југыда ыпнөтөмөн да трачкакылөмөн өзјіс кос кызпу сартас і пондіс кезеріңка пісјөдлыны щын візөгјасөн. Медем кер-ка пышкөссө щынөн һе чадітны, сөміт термасөмөн увлаң-јурөдіс өзтөм сартас кітырсө самөвар труба вестө і кімала-салөмөн бостіс пачвозыс самөвар труба.

І лоі сек сіјө віччыстөмторјыс, кодыс сөміт ачыс медеа јона вөлі полө. Самөвар труба бостөм өднас сіјө гурјыштіс пачвозыс ватыра чугун. Ва савкнөтөм шыкөд щөщ ковгы-

сіс чугуныс жоҗо, көтөдіс сҗемітлыс гачсөі дөрөм воҗсө, көтөдіс самөварсө і шом тыра наберушкасө.

— Вот, грекөвөјтысыд,— јорччыштіс сҗеміт, гашкө, пөрөм чугун вылө, гашкө, ас вылас, сесса бөр лептіс чугунсө, гөгөр бергөдөмөн віқөдіс, і долыд пырыс ышловҗис.— Нөшта көҗ ез жуғав, а то гөтыр ескө бура увҗчыны пондіс.

Көсјіс сесса пуктыны самөвар трубасө і вөмістї қаҗаліс, мыј самөвар ломҗөдыс кусөма-жө.

— Чөкреңыд, самөвар пышқас, тыдалө, шөщ солкнїтчөма. Гашкө і пышкөсыс сквөҗ көтасіс.

І пондіс кыскавны самөварыс сартассө да көтасөм шом-јассө.

Вөчны нїнөм. Лоі самөварсыс васө бөр кїстлыны і став шомсө рективны. сҗеміт өтї здукөн кїстїс васө і, кїлчө вылас котөртлөмөн, ректіс самөвар пышкөс.

— да-өд і наберушкаас со став шомыс, буракө, көтасөма. Öва-кө і өзјас,— ас кејас гораа сорнїтіс сҗеміт, на-зөңкөн пондіс бөрјыны васөдмөм шомјас пыс косҗыкјассө і мөдпөв леҗіс бї самөварө.

Самөвар ломҗөдөм бөрын чышкїс кокулас кїссөм васө, віқөдіс өшїң пырыс пывсан дорлаң, оз-на-ө нывбабајаслөн пывсыссы і бөр локтіс самөвар дїнө да уповод пач дїнө леччысөмөн сулаліс, віччысїс самөварө леҗөм сартаслыс вај-мөмсө. Пывсан жарыс шупөдөн-шупөдөн банјөм кымөс воҗыс, зельд мускулјаса жеңыд ғылыс пызјөм серөн волалїсны нылөм војтјасөн, кодјасыс сҗеміт некыҗї ез вермы мездысны, көҗ дугдывтөг чышкасіс аслас дөрөм соскас. Лопатка весттыс дөрөмыс вөлі сумік ва-жө.

Кор самөварын бырї өзјан шыыс, сҗеміт трубасө лептылөмөн віқөдіс самөвар вомө і мыјвынсыс пондіс пөлтны. Көтасөм шом пөвсын бїкїңјасыд зев сөкыда ловҗисны, сы вөсна сҗеміт пөлтїс став морөс тырнас, јона пөлтчөмысла сїнјасыс быдсөн гөрдөдісны і пелјасас мөдіс звөңїтны. Но колө вөлі дағ заводїтөм өд вывсыс пөлтны јонҗыка.

„Часы, төчїлаперјанїнын моз сапөг гөлөңөн заводїтла пөлтны, а то таҗ став јурпышкөстө пөлтаң“,—думыштіс сҗеміт і котөртліс көшас лабїч улө сапөг пөвла. Сесса сапөг гөлөңсө самөвар труба вылө пысалөмөн моз пуктіс, шујга кїнас гөгөр кутөмөн плөҗ топөдіс гөлөң дортыс труба бердас і вескыд кїнас, насосөс качајтөм моз, пондіс увлаң-вывлаң шердјыны. Воздукыс куҗнечаса пушканыс моз пондіс жургыны самөвар трубаын і өтї здукөн ловҗис кусөм выјөз унмовелөм самөвар пышкөс, весїг кїңјасыс самөвар решетка пырыс пондісны өтар-мөдарө савкјыны.

—А, ловчыны пондiс! Тенö чужтöм кагаöс моз лоö чужтыны,—долыд пырыс стемiт i, медым öвiсајыс-нын сполнöжа ломзöдны, көсјiс нöшта раз дасыс кымын пöлыштны да, бабајас пывсаныс кайтöз војдөр, регыджык ставсö уберитны, а то Степаныда-кө суас ташöм уж дiнад, бара пондас видчыны, сылыс уж гамсö кулитны.

Тазi аслас ужөн нiмкофасөмөн стемiт пöмтыштiс ез сöмын дасыс, а, тöдöмыс, унжыкыс. „Зев забавнöј штука сапöг гөлөнөн самöвар пöмтны! Кодлөн-кө-таж думайтлöма!“, мөвпыштiс ас кejas стемiт i пондiс возö пöмтны.

Но друг бытöккө самöварыс мынiс сы кипод улыс i кутiс вешыны i секi-жö став ваыс самöварыс увкнiтiс решетка пырыс i салгöм шыөн ојдiс iнпöv жожсö.

— Мыј-нын бара лоi?—дугдiс пöмтны стемiт i сапöг пöвсö пуктiс жојас.—Ез-ö-нын морыд пiсты,—i вевтсö востлöмөн вiзöдлiс самöвар пышкөсö.—Но чöртö, но чöртö уж! Мыла-нö тајö?

Самöвар трубаыс зөннас вöли вежинтчöма асладорлаһыс. стемiт зев пыдысан ышловчiс, здук пукыштiс шöјö-вошöмөн i лөканö кiстiс öзјан шомсö, медым ватöм самöвар пышкөсыс помöз ез сыв, сөгга зев шајöстöм пырыс пукiс лабичö да пондiс јурсö гыжјавны.

Во кујiм сајын кымын стемiт нöблiс тајö важ ыргөн самöварсö сојваса Пока Иванлыс кујiм шајтыс. Оз ескö ачыс вöли окотiт самöвар нöбöмö рөскодујтчыны, но гöтырыс мырдөн невелитiс: „нöб да нöб, самöварыд-öд сојны оз кор“. I нöбiс стемiт, ез-кө нöб ескö буржык вöли: ташöм пакөстыс, колөккө, ез ло. Таз мөвпалiс стемiт лабичын пукалiгөн.

— Кызi тајö ме ег гөгөрволы, сапöгнад пöмтигөн, тыдалö, јонжыка зөркнiтöмыс прöстайтчiс,—ассö ачыс видiс стемiт.—дурак, ме, дурак! Кушöмкө чöрт тојлiс самöвар дiнö кутчыны? Öнi гöтыр помала сојас—вилöдас.

I шог јывтыс нужöдчылыс көзöд вылыс катöм зарава тујiс дiнö да лолыштылатöг зiрснiтiс тујiс жынсö. Јумов көзыд зарава сотыштiс сылыс горшсö, небыдiка ыркнiтiс морöс пышкөссö, i јуөм бөртi кажитчö öтпырjö лоi лөсыд-жык i кокнiджык.

— Но чöрт сыкөд,—ас кejas бормочитiс стемiт,—самöвар пондаыд немтор—спојатан i ставыс. А гöтырлыс пiһасөмсö-öд кывалывлöма-нын. Сiјö-нын дугдылыс думайтны самöвар јылыс, но секi сотыштiс сылыс јурвемсö мөд пакөст.—да, Куршајт Грiшыс, чöртыс, öнi бурөн он мын. Сiјö пуреыс пон моз менö быд восков кутас пурны, туј вужны оз кут сетны. Пакөст вылö пакөст пыр сөлö ме јур вылö.

серавны. Но Степаңида, костјас-костјас вочавлөмөн, воҗа мозыс пыр-на каҗтыліс сҗемітлы самөвар јылыс:

— Лок кі, те, лок кі... Бура і јукталін шајнад јөзсө. Бес моз шарашітчас чабырнас-да, быдсөн сылөн жугалө. Кутчысан-да, кыд-өмөј оз кыв, кушөма сјјөс кутан? Чөртлы теҗ кер дінад-жө і вөсїтчыны, а мукөдлаө сесса һекытчө он шогмы.

Сҗеміт аҗіс, мыј Степаңида һебҗыштїс, і серамө бер-гөдіс сорһисө:

— Кыҗи-нө һекытчө ог шогмы? Вічко стөрөжө шогмыв-лі. Шшугөр сајын төчіла вылын кык во ужавлі і мукөд уж-јас вылын вөвлі.

— Ужавлін-тај бур јөзыслы серам вылө. Коңөрөс вічко стөрөжад сөмын өтї төлыс віҗисны. Мөс кіешнад став вічко пышкөсса көлујсө жулмін да вөтлісны, весіг, нажөвітчыслыс, став стөрөжалан донтө бөр бергөдісны,— зіліс воҗа мозыс скөр гөлөс вылө вуҗны Степаңида, но збылыссө сылөн скөрмөмыс-һін прөјдітіс.— Спинаыд — аршын паста, да кіешыд грөш дон абу.

— Но, Степаңида, сјјө-өд ез нарошнө,— сҗемітөс дор-јыштөм могыс шыасіс Богданов гөтыр, пызан сајыс чеччіг мозыс.— Һенарөкомтө-өд быдсөнлөн вермас жугавны. Міјан-тај еңка ескө і нывбаба морт, пач дінын немөвөјја вөсїт-чыс, но кытчөкө кутчыслас-кө, быдсөн-жө сылөн пыр жугалө. Мукөдыслөн сещөм-һін кіешыс — посһи ужјас дінө абу сїбыд.

Сҗеміт, гораа вомнас тапкакылөмөн, помаліс бөрја сорва пыдҗи вајөм галанка ва, һебыдїка һумјовтлывліс і кывзіс гөтырыслыс сы јылыс кылөн печласөмсө, кыҗи сјјө, һедыр кежлө дугдыштлывлөмөн, пыр-на вочасөн лыјліс сҗемітөс ле-чыд кывјасөн:

— Міјан талөн кі пыдҗыыс буракө прөстөј пес чурка,— Богданов гөтыр кыв вылө вочачіҗіс Степаңида.— Тајөс-кө өтї лун кежлө һндылан мелһыча вылө і сес, төдөмыс, ізкі-јассө і быдсөн жуглас аслас бур кіешнас. Жугавтөмтор талөн абу. Із көч көрт — ставсө жуллас.

Ужын сајын пукалысјас ставныс акакаөн серөктісны Степаңида бөрса. Весіг Васка гөтыр, кодї пызан сајыс чеч-чөм мысҗи вөлі бурещ образјаслаң бөргөдчөма пернапас чөвтөм могыс, пасјасіг костаыс прымс серөктіс, мыј аслыс сесса быдсөн лої һелөсыд.

Медбөрјаыс паңыштїс і, паңсө пуктіг мозыс, сҗеміт ві-дөдіс гөтырыс вылө, сесеа, вомдорсыс чепсаыс серамсө сажөдтөг, шуїс гөтырыслы:

— Те, старука, вывті-жо-нын талуи јоз дырјиыс менө мөдін кулітны.

— Мыј-нө абу збыл алі мыј,— гөлөссө чікөз һөбчөдө мөн да тыр вомтырөн һумјалөмөн сінвічөдлассө вештыліс Сҕепаһида мужікыс вылө, ез-ө скөрмы сіјө, сесга воҙө нуөдіс.— Вічкыс пөдсвечһікјассө і быдсөн жугліи. Сҕерт, сіјө ескө абу сҕекланһөј һі хрусталһөј да те кіподулын-тај быдсөн жулығысө. Ок те, вічко стөрөж, те, вічко стөрөж!

Радејтліс Сҕепаһида дөзмөдны сҕемітөс вічко стөрөжөн. Өд збылыс коркө, во віт сажын кымын, сҕеміт медаглывліс вічко стөрөжө. Поп зев рад пырыс бостіс сҕемітөс стөрөжө. Өті-кө,— сҕеміт уж вылад вөлі зев зіл, а мөд-кө— верһөј кіа: һемтор оз вөрәөд, һемтор оз богт.

Первој лунсаһыс-жө тајө выл уж вылас сҕеміт качаліс мыј сылөн кіыс вічко пышкөсса көлујас дінын абу сібыд. Щөктіс поп сҕемітлы вөлтаp өшіңјасыс да өбразјасыс бус да чераһвезјас чышкавны. Зев ескө сөлөмсаһыс мортыд ставсө вөчіс, но кіыс сылөн пальшівітіс. Кытчө іһмөдчылас, сеті і жугалө да кіссө. Вөлтаp өшіңјас чышкавны заводітігас-на кујім выјыд сҕекләөстав жуғөдіс. Іһмөдчыны прамөја оз лыст сҕекләө діһө, муртса матыстчылас, важөн-һіи паршывөјыд жуғалөма! Заводітліс сҕеміт іһоностасыс өбразјас чышкавны і сещөм-жө сені сҕекләөјасыд рөшкыдөс: һөшта кык сҕекләө жуғөдіс, а өті сөдасөм чужөма сҕјатөјлыс і вөһечсө сҕекләөыскөд щөщ гурыштіс.

Сҕерт, попыд јона зев відіс сҕемітөс первојја мыжыс, но чајтіс, мыј сіјө воҙө лучкіа пондас ужавны, кіещөһжык вөдітчыны. Но сҕемітлы поплөн відөмыс пөлза вылө ез муи: возыс-воҙө вылыс-выл һеудачјас сы јур вылө кіссісны.

Өтчыд вөскресһөј служба дырји, чорыджыка буракө пөдлавліс вөлтаp өчөссө і кык өбраз өтщөщ лебовтіс іһоностасыс і жул пазаліны. Поп пыр-на терпітіс, көсјіс сҕемітөс „мортө пөртны“, но сҕеміт јур вылө век важ мозыс пакөст вылө пакөст сөліс. То сістө сувтөдігөн чорыджыка лічкысгас да шөрі чегө, то пөдсвечһыкыд бок вылас пөрө, то попыды каділөтө чорыджыка мыччыссө. Ставыс тајө зев улөз уекөдіс поп сінвозын выл стөрөжөс.

Медбөрын, поп терпеһһөгыс петіс-да, сҕеміт вылө вөлтаp пышкас служба дырјиыс вескыда јорчыштіс. Лок вома покојһік өтеч Іванлыс быдторсө почө вөлі віччысны, а мыжыс сҕемітлөн вөлі сөмын сыын, мыј сіјө поплы каділөсө сетігөн јонжыка пөлыштіс өзјан шомјас вылө і чорыда һөлыштөмыс һіөті шом ез кол каділөын: ставыс сув-савречһісны то престол вылас, то престол воҙыввса ковјор

вылас. Смерт сїѳ здукнас-жѳ Сѳемїт бѳр куралїс став кїссѳм шомсѳ кафїлѳ пыщкѳ, сѳмын ѳеуна кощѳс дук пондїс кывны вѳлтарын.

Но таїѳ кадсаѳыс поп ѳкѳверт шуїс мездысны ѳемортнога стѳрѳжыс.

— Те менсым вїчко пыщкѳсыс зїк ставсѳ жуллан і вїчкоѳ коркѳ сотан, лїбѳ кафїлѳ мыччалїгѳн кїѳс менсым чеган,—скѳралїс поп Сѳемїт вылѳ,—куїм везон служїтїн-да, дасвїт шайт дон уронт ваїн вїчколы.—І тѳлыс тыртѳзыс-на Сѳемїтѳс вѳлї ѳткажїтѳма вїчко стѳрѳжыс.

Медаслїс Сѳемїт раз-мѳдыс і Сїманов промышленїклы тѳчїла їз перїыны Шшугор сажѳ, но і сенї Сѳемїт ез путьмы. Тѳчїла їзїыд абу, шуам, вїчко ѳшїѳжасыд код рѳшкыд, но самыд-кѳ да терпѳѳѳыд абу, і тѳчїла їзїыд зев кокнїа жугласѳ. Сѳемїт мѳлѳт улыс, добра пыщкї, бракыс петїс пыр унжык, і пѳшты сылы сес ѳекущѳм нажетка ез во.

ѳвї арѳельн ужалыс їртїасыс первоїсѳ сералїсны Сѳемїт вылын, думажїтїсны ас кезаныс: „мед-пѳ жуглѳ, брак-кѳ вѳчѳ, ас нажеткаас-жѳ їнмас“. Но бѳрїавылыс пондїсны вїдчыны Сѳемїт вылѳ. І їртїасыс Сѳемїтлѳн вѳлїны правѳс: оз-жѳ поп щыкѳдлыны сїѳ дѳна їзсѳ, кодѳс сещѳм ыжыд вын пуктѳмѳн, взрываїтѳмѳн перїѳма їз скалаїасыс, перїѳма медасысїас арѳель шщѳт вылѳ ѳѳбѳм дѳна порокѳн.

Бѳрїавылыс ачыс Сѳемїт гѳгѳрвоїс, мыї тѳчїла перїан арѳельн сїѳ зїк лїшнѳї морт і сѳлыштїс таїѳ нажетка вылѳ. А тѳчїла вылын ужалыс їртїасыс сылѳн ѳѳвї сїѳс ез і думыштыны жалїтны.

І возѳ Сѳемїт ѳекор-їын ез дѳжнаслывлы, кызї ачыс шулывалїс, кокнїдїк нажеткаїас вылѳ. Кѳѳ тѳчїла їз перїѳмыд і абу кокнї нажетка, но мыїлакѳ Сѳемїт сїѳ лыддїс кокнїдѳн. Сїѳ кадсаѳыс сїѳ быд во лезїс да кылѳдїс сортовка кер Пысвїн Кѳста пѳдрад то улын „Сїелла Полларе“, то „Уїлсон Стампе“ лїснѳї фїрмаїаслы.

Кѳѳ таїѳ уж помсыд нажеткаыд зев-жѳ сѳкыда воїс Сѳемїт зептѳ, но сы пыщкї вѳрлезїгѳн да пурїасїгїасын ѳекод ез лыст шуны Сѳемїтлы, мыї сїѳ кер дїнын ужавны оз куж. Со вога парма пожѳмїас да зор рої пїѳ тупылтѳм лапта козпуїас сырмїсны Сѳемїт чер улын і начкан скѳт моз пласт водїсны арса кѳзыдїасыс їуркыда кымѳм му еж вылѳ.

Радеїтїсны сортовка дїнын ужалыс їртїасыс Сѳемїтѳс, радеїтїсны ыжыд вын вѳснаыс і прѳстлун вѳснаыс. ѳекущѳм сѳкыд ужыс сїѳ оз повчы і коланїнѳ ѳекодѳс ѳтсѳгѳн пѳгїбѳ ез воштыв. Ещѳ сорнїа, пыр зумыштѳм чужѳма Сѳемїт ез кужлыв ошїысны ас уж гамнас і ачыс ез радеїт їз-

лыг ошјыгөм. Сы вöсна сiјö ез радејт вөр пывсанын олі-гөн öтi артелын ужалыг Јудин Іллаос, kodі радејтліс јöз вылын сералыштны, kodі і сдемiт вылын пиңсö неешаыг быгöдлывліс. Ілла зіліс ызјöдны сдемiтöс ассыс ыжыд вынсö петкöдлыны лібö сдемiт гöтырыс јылыс мыјкö сешöмтор гудрыштны, kodі оз вöлі во сдемiтлы гөлöмвылас. Ілла пыр тагаң заводiтлывліс:

— Те, сдемiт, јон морт і јöзыс тенö јонөн лыддöны. Те і лоан морт, вајан-кö есiјö ыжыд ізсö пывсан дорöз ас вылад,—саксiс сдемiт дiнö Ілла, ызјöдiс сiјöс вајны пуд кыча кымын із, kodі кујліс ју дорын учлан пывсангаң сыв даc сажын кымын.

— Мыј нуждаыс ме теныд кута казачiтны, ізјас кыскавны? Мун аслад кујiм кока сiвко-бурконад колöкö кыскы, зев-кö јона теd колö,—вочавiзліс сдемiт јог кыла Јудин Ілмалы.

Но Ілмалөн кив песан запасыд вöлі помтöм: öтаргаң-кö оз вермы чуткыны рам гожöм код сдемiтöс, сiјö і мöдар боксаң јос кывјасөн парсасiс сы дiнö, кысаң сдемiт вöлі кажитчö слабжыкөн і регыджык öзјанаөн. Ілла ташöм кадјасас бостлывліс аслас јог кыв улö сдемiтлыг гöтырсö, мыжыг сдемiт збылыг дöзмiс, көт Ілмалы сiјöс һинöм ез петкöдлы.

Но Ілла ез öвсы һи ез јандыг, а нöшта лечыджык кывјасөн жмитiс сдемiтöс:

— Кызi сöмын гöтырыд текöд олö-а, ташöм öшкыскöд?

— Мыј кызi! Олö-тај со кыч во сажас-һин.

— Ташöм öш, коркö, мiса, пычöдан Степаңидатö.

— Јöз гöтырјас вöсна ен мајитчы,—зіліс мездыгны сдемiт,—шыр немсö течас улын олö да оз пычавлы.—Аслад гöтырыд мед оз пычав, сiјö тенад коңөр турун моз-һин вiжöдöма.

І возö севса сдемiт чöволöмөн зіліс посјыгны лечыд кыла Ілмалыг, а мöдногөн Ілмалыг, серпыг моз, һекызi он мездыг. Зон рытјасөн вöлі мöритас Ілла ужвылыг воом бöрын сдемiтöс, кытчöз јортјасыс оз дöзмыны да, учыны водiгөн, сiјöс öтвылыг оз чiрыштны. Но сдемiт вöлі пыр рам гожöм код, Ілла кывјасыг сiјö ез ышты һи ез повзы і һекор зiкöз ез лöгаслывлы.

Сöмын öтчыд куча дöзмöдчöмыс сдемiт чорыда возöсö бергöдiс Ілмалы. Öтi асылын, јöз учыг коста-на, сдемiт быгылтöмөн катiс ју дорыг пывсан возö сiјö ыжыд ізсö, кодөн пыр вöлі дöзмöдö сiјöс Ілла, і пунктiс сiјöс вескыда Ілла көлујјас вылö.

— Тед зев јона вöлі коло есіјö ізјыс. Каті і пукті кө-
лујјас дінад. Көт сесса ме пайыс перна помад чöрт пі моз
кöлавл!—возöссö ачыс серам вылö лептіс Ілмаöс і пондіс
віччысны, кызі пондас Ілла шедöдны ыжыд із улыс ассыс
кöлујјассö. Көт сөеміт немнас ез вöвлы возöскосöдчыс мор-
тöн, но таяö разын прамöја бедујтіс Ілмаöс. Зöң лун Ілла
керасны ез петав, зіліс перјыны ассыс із улö јöрмöм черсö
да піласö. Но сөеміт ез вöв лөгкутыс морт, сіјö мöд лунас
ачыс отсаліс Ілмалы мездыны із улыс көлујјассö.

— Лешак вын те, неморт сіла!—ачыс сераліс і роп-
какыліс Ілла, но ез лөгав, сы вöсна мыј прöст сöлöма сө-
еміт вылö немторјыс вöлі лөгавнысö. Ілла таыс ачыс јонжы-
ка мыжа сөеміт возын.

А мыј збылыс сөемітлөн вöлі сілаыс бур вöвлөн мын-
да, сіјö һекодлы ез вöв гуса. Тöдісны сөеміт сіла јылыс,
һепöштö Ілла, но і став матігöгöрса өіктјасас щöщ тöдісны
ыжыд вынебöса сөеміт јылыс. Сіјö вын сертыс рöдіс по-
којнік Піла бағыс рöдö.

Том дырјыс сылөн бағыс вöлөм сещöм ыжыд вынјöра
морт, мыј пурјö домалöм снастпом кос гöгöрыс гаровтöмөн
вöлөм сувтöдö Печера візув вылын кывтыс пурјасöс. Весіг
аслас ыжыд вын вöснаыс Пітірöз һымавлöма. Кушöмкö сет-
чöс ыжыд начальнік, геңерал мбö губернатор-пö јешщö ачыс,
велöдöма сіјöс Пітірöз, медым аслыс візöдлыны да јöзлы
петкöдлыны војывса сілачöс; туј вылас сөңга і быдсөн мö-
дöдлöма.

Пілалы вöлөм зев бур туј воггö Пітірын: сетчöс сілач-
јасöс сіјö ставнысö лопатка выланыс гурјöдлöма. Но регыд
сылөн славыс сіз-жö зев кокһа і бöр усöма.

Ыжыд вынјöра, сöд смол өінјаса војывса сілач дінö
пондöма јандыстöг сүјсыны сіјö геңералыслөн гöтырыс, ко-
ді велöдлöма Пілаöс Пітірö локны, а Пілалөн зіл нывбаба-
ыдлы абу вермöма öткажітны і лöма скандал. Мужікыс ре-
гыдөн качалöма, мыј Піла да гöтырыс костын сөлöыс абу
ладнö, корöма Пілаöс ас дінас, первој грöзітöма катаргаөн,
і сы бöрын мöдöдны щöктöма Пілаöс Печера вылö, гортас.
І зев јона грöзітöма: „Тенад-пö, Піла-простопілалөн, мед
дукыд ез вöв міјан столцаын. Мун-пö гортад да ујезднöј
карсыд возö һотчыд ылыстчывын ен лыт і кывтö кут пің-
сајад“. Етап куға морттö гортöзыс ваядöдмаöс.

Сіз мі ез вöв сіз, тöдны лучкі таяö сөкыд, Піла ачыс
ез вöвлы сорһа морт, но збылыс Піла ас Печерасыс возö
һекытчö-һін кувтöзыс сы бöрын абу і петавлöма. А һөйт-
чыдыс-на кыв-кыв јывті кывсывлöма, мыј пітірса геңерал

гöтырлөн быдмө-пö зик-жö Пiла код сöд сiнјаса, щöт код сöд јура кага. Збыл-ö ез вöв збыл тaјö, а јöз кoстын сор-ныс ветлiс зев лeчыда. Серт, колö шуны: быд ташöм сор-нын нeбылчакöд орчöн овлö мыјкö мында i збыл-торыс.

А ачыс Пiла вoзö нeкор ез кaчтывлы Пiтiрса олöм јывгыс. Гортас воiс-да, сiјö семјитчiс i пондiс вoзза мозыс-жö сортовка кер лeзны да тулысјасын Печера кывтыдöз быд во пурјас коллaвны. А кор Кузма пiыслы муртса-на вöли локтö даc арöс, Пiла дpyгөн кувсiс сешöм нeногөн, кызi весiг i думыштнысö вöли он куз ташöм јон морт јылыс. Öтi тöвга асыввозö, нiколскöј морозјас дырјi, сортовка лeзанинын сiјö көсјiс ыжыд пожöм керавны. Сöмын-на удiтiс чертышнас тышкыны пу дiнö, пу јывгыс сылы вескыда јур пидöсac сашкысiс көзыд вöсна рöшкымöм нeыжыд кос ув i сразу-жö вiic Пiлаöс места вылас.

Семит аслас сöкыда ужалöм нем чöжнас нeöтчыдыс кaчтывлiс бaтыслыс олöм тyсö i ачыс воывлiс пыр öтгама вывoдјасö:

— да, ме покојнык бат моз-жö шудтöм морт. Абу менам чaсге нi олöмгам. Јенлөн ескö козналöма-тај менö ыжыд вын-ебöсөн, а тöлкыс сeг нiнöм мында.

Збылыс ас олöм тyј вылас Семит вöвлi пыр нeудачнi-көн, прöста-öд сы јур вылö пакöст пакöст вылö ез кiссы, а мукöд дырјыс, кызi лoи талун, кык-кујим öкaзiја öтщöщ öтi лун кежлö. Но Семит ез ропкакыв, ез повчы нi ез бöрынтчы, сiјö аслас зумышлунö вöјтчöмөн, пыр нöжмыслынк вaлмасан покoдканас зумыда тувтчалiс аслас олöм тyј вывти i сiз-жö спoкoјнöја кывзiс гöтырыслыс быдлунја зычитöмсö да олöм сöкыдлун вылö нaргöмсö.

(Вoзö лoб-на)

Вісталёны

оз-пö вöтлыс

Весіг дөвеч-зон.

Велдыр кежлө сесга

нывлөн

Услі кыан уж,

„Мыјла“ кынзі ылө

Менсым жуавны

ез куж.

Сіјө рытсаң

мекөд орччөн

Оз-нын шојччыв,

Весіг вежөн абу кыв,

Сещөмөз-жө

кідміс ныв.

дыр ме шөјјалі—

ег аззы,

Кыччө інны рытса кад...

Сізі көзалө

шыд тасті,

Көзалі ме јөзсыс,

мат.

А но сіјө

олө і олө,

Коркө кыө, коркө оз;

Рытын кокас новлө

Көрку туфмі гоз.

Луннас керсө

Медуна-пö кыскө...

Но і мед;

Вісталёны, уна кредјас

Конверт пійн сылы

Ыстөны привет.

Өччид рытын

Уж вылыс ме лечча,

Лечча сорөн код.

Візöda-da

крукасөма мырјө

Тыра дод.

— А-а-а... Тажө те?

„Тажө ме!“

— Татчө колө чер?

„Колө чер!“

— Мыј мем верман
сетны те?

„Прівет!“

Сіјö рытсаң орччөн
Бара шојччö

Прошві кыыг ныв,
Коркө кыö, кор і былö
Ассыг сыланкыв.

— Кывзы,—шуа сылы
Гусöңкөн ме,—
Прошві оз ков кыны.
Менам уна ем.

Серöктыштіс сетчö:

„Ем-кө аслыд віз!“

Ез-һин

воҗда мозыс чеччы,

Меыг ез бост сін.

„Тулыснас-öd

бөр те петан,

А ме ог-на пет;

Мöдлы сölöмтö

те сетан,

А ме ог-на сет;

Он-кө сет,

сек менö віччыг,

Ежва јывсаң

пурјөн відчыг;

Он-кө слöјмы,

секи відчыг

Увсаң параходөн

відчыг;

Сек-кө јешчö

тенад вунö,

Менö міча гожса

лунö

Шабді му вылыг

те аҗзан;

Сормыштан-кө,

веж віз вылыг

Турун пуктаніныг

аҗзан;

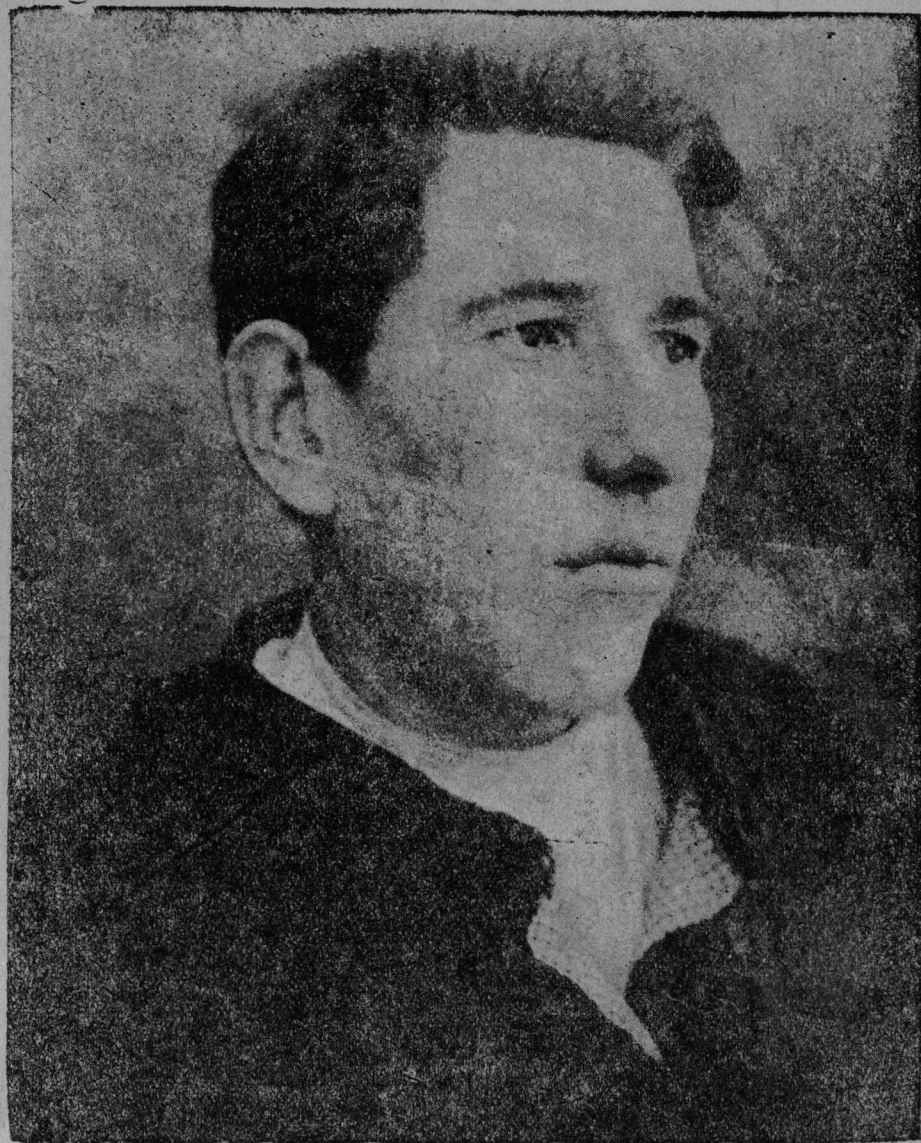
Сормыштан-кө,

тыра муыг

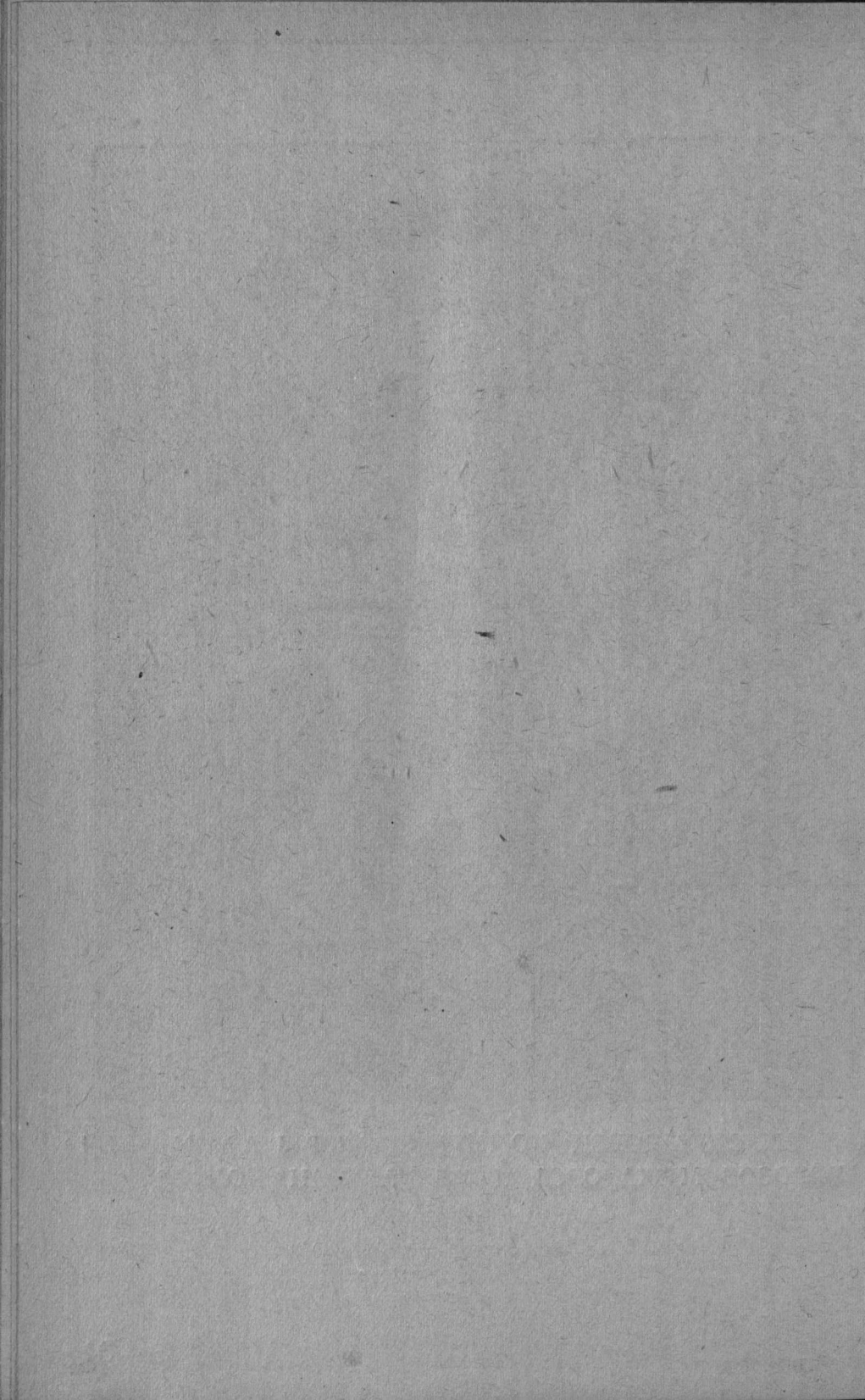
Менö вунданіныс
аққан;
Гормыштан-кө,
гумла вылыс
Менö вартаніныс
аққан;
Гормыштан-кө,
менö татыс
Аслам мілөј діныс
аққан!

Тувсов шорјас
гөгөр жургө,
Сулалө-на јыыс...
Леччывлі-нын вітыс
Віқөдлыны пурја.

БӨРЛЕҒЫГ-СТАХАНОВЕЦ КОММУНИСТ АНДРЕЈ АФАНАСЈЕВИЧ
МОРОЗОВ (МЕЖАБОРСА „ГОРД ПАРТИЗАН“ КОЛХОЗ).

ВЫЛ СУРӨМ КЫВБУРЈАС*)

16. XXV ОДА

Лиријалы

„Учан он, Лирија?
Сөлөм ен косты;
Ас пышкө ог төр ме;
Регыдык восты!“—
 Өшиңад јіркөдчиг
 Перыд зон шулас.
 Лезан—і те діныс
 Кыкөс-һын сулас.
Өні тая өзөс зир
Сімыштөм, төдчө...
Ветлигад вужөрыд
Сөмын-һын вөтчө...
 Важ олөм колөм те
 Морөсад кылан;
 Весшөрө вежөктөм
 Пөрысмөм ныллөн!
Весшөрө вөт вылад
Шап том морт волө...
Төлвылын ыркөдчышт!
Бөрдышты колө...
 Сен зонјас, кытөні
 Һуз-виж мјрт**) чукөр;
 Лым улын лапкалас
 Сор-арса пу-кор.

1865.

17. КОМІ ГОР

(Выл сылан кыл)

Мыјнө, зонјас, горөктылам?
Ҙашкө, вылног важсө сылам...

*) Заводитчөмсө вјздө „Ударник“ 4-өд №-ыс.

**) Мјрт—некор веж кортөг коллытөм луныв пу. Олек Ондреј.

дыр-ö—кулöс!—ныр улö
Ызмам, төл мед нуалö?

Корсам сылан кыл ашöрыс,
Ас му-ва вылыс, ас вöрыс,
Асланым гөл грездјасыс,
Јувагигөн ныл-зонлыс...

Кодыр асланым ног сылам,
Шог, гаж морта-мортлыс кылам...
Кыс пыр долыд сылансö?
Пондi ме, тi кутчысö!

Вөлöгда, 1860.

18. КОМИ БАЛЛАДА

Јуöмлыс пом
Код кул оз төд? Чöллö һедыр,
Сетлö тi ком,
Сагтöм код лоас-на Педöр!

Мöс-вөл i чом
Јуic көв, һинкөм-на комic;
Сетлö тi ком—
Кабакын бостасны i волöс!
Гöтырыс том,
Сы понда јуктöдыс воас.
Сетлö тi ком,
Готырсö јуны-тај лоас!

Горш лоас вом,
Гөлөм кор куръöдас јона...
Сетлö тi ком—

Олöмыс оз ло-һин дона!
Оз кут-тај дом,
Педöр пöс кабакö инмас...
Сетлö тi ком—
Сы бöрын толаын кынмас.

Казан, 1865.

19. ГÖЛ ЗОН

Енö полö—
Ме ног оло.
Менсым керка-ылла
Шондi ломтыллылö.
Јен мем сетöм,
Јöртыр петöм
Пещöр... Оз кол кöјны,
Визтöгыс оз сојны!

Мөс-вөл уна
Вөрын... Муна,
Кодөс колө кыла,
Кинөс *) гажа лыла.
Абу езыс,
Рамжык жөзыс...
Ог төд, зелө шуда
Коди гарјө руда?

Пыр ме жуом,
Пыр сур пуом!
Сурөј паскыд жу-тыр,
Быгја, абу гудыр!
Нһаң—быд пачын,
Шыд—быд рачын
дастөны мем. Воа,
Ужала і соја.

Быдсөн ордын
Ми вок гортын!
Пыр-тај лөгөс тіјан:
Кор ај-мам, кор піјак!
Озыр ногөн
Ог вис шогөн—
Јурсі гөглассөма,
Нылы мусаммөма!

Сылан кылым
Жеңыд сылым:
Гажтөмсө ог сылө,—
Сіјөс сөлөм кылө.

«Сыктылди, 1864.

20. ӨҒИ БУР ОЛӨМ

I.

Сек кості, кор мортөс чужтісны,
Кодыр пыртісны, кор төбісны,
Кор ез куж-на витоқ лыддыны,—
Сіјөс озыржықјас һөбісны.
Кодыр школітісны, быдтісны,
Секі шуісны: „Мыј вјјөма
Те-вылө, он сулав жың-донсө!“
Јурнас, кинас, кокнас ужалө,
Поснас кіскалө-тај чужөмсө,

*) Кин—коммуса комјаслөн кыв, лөб „кодсурөбс, кодјасөс-кө“. Олек
Ондреј.

I оз еша кылы—ошкөны
Сылыг пелькунсө і кужөмсө.
Мортыс ужалө жын олөмсө,
„А ен-на-пө“ журтө вешты те,
Кодыр, муса вокөј, мукөдөс
Ен-на ужјөзөдны ешты те!“

II.

Комын арөс. Кык-ө кујим сі
Пондөм журвылас-нын қормыны,
Сесса ез-нын лөгөд ныласөс,
Гөтрагис! да-і дыр-ө сормыны!
Ічмон кыкыс муса, вөчсөм-кө,
Пітор мічажык, кор велөдчө;
Том бат—батжык, кодыр ноксө пыр,
Кодыр артасө да зелөдчө;
дастө вот вылө і мөд вылө,
Мед оз јөртны, мыш оз серөдны, *)
Мөска-вөлаөс оз нуөдны,
Гөтыр-піжанөс мед оз қерөдны..!
Мөд жын олөмсө сіз вештөдсис,
Вештөдсис бур морт—і ештөдсис!
Кодралігас быд бур сөлөма
Шуіс: „дона сіјө вөлөма!“

Алматы, 1868.

21. * * *

Быд мортлөн, шуөны тунјас,
Јен велтын ас козув ем;
Мунисны војјас і лунјас,—
Менам ез петкөдчыл мем.
Сы-вөсна, віқөдіг быд козул вылө
Өткөда долыдлун сөлөмөј кылө,
Сөмын-тај најөлөн југөрјас шонтыны
Морөсөс некөдыр менсым ез пондыны!
Быд зонлөн ем, дашкө-вөлөм
Мусаыс коркө, а нем
Бурмөдны і бурдөдны сөлөм
Абу-тај сіөма мем.

*) Мед оз розгади нөјтны—сіјө кадб ташөм „велөдөм“ царскөј адміністраціалө
вөлі зона паскыда. Олек Оңдрей.

Сы вöсна, вiзöдiг быд ми́ча вылö
Öткода долыдун сөлөмөй кылö,
Сöмын-тај келмысөм вылö оз һебчыны,
Вөчөдөм јурјаснас гоңјалмыст, лебзöны...

1870.

22. * * *

Адза ылысань картина:

Гөстјас пызан-гөгөр,
Быд морт возын вина,
Быд ныр—кызи öгыр...

даскык морт сен лыдөн;

Мелі чужөмаөс

Пукалөны быдөн

(Төдгө бур јөз таыс).

Мукөд копыртчөмны

Еща-морта мортлаң,

Мукөд бергөдчөмны

Вина шаңжык сортлаң.

Сетөн кујим дама,

Гортса идеалјас;

Кујим том морт рама

Лептөмны бокалјас...

Југыдөс сен сінјас

І оз төдны чінјас...

Сорһитөны... Лок кыл

Ылын-понда ог кыл

1870.

23. * * *

Ез вөл сiјö дыш,

Ез вөл сiјö і тыш.

Ас уж гөгөрвоис

І, дерт, ассыс сојис.

„Ужтөг kod оз ол

Сылөн долыд лол“—

Сiзи шуө мөдлы—

Сiјö шуд ез төдлы!

Öвiладорсаң

Көв морал і шаң,

Нем ез артал гугыс

Аснырнас і чугсiс!

Мырсіс воҗ і сор
Міјан фантазор,
„Сы-вөсна“-пө шуліс:
„Бур морт ме“—і куліс.
— „Етащөм скандал!“

Шуіс геңерал:

— „Ічөт морт, а гуас,
Лока-уна нуас!

Өнїа-дыр, он төд,
Сурас-ө код мөд
Эксплоавірујтны
І щөщ ңемөстүјтны“.

Тажө геңерал

Важса ідеал:

Көт сіз (ужавтөг) олы чужліс—
Кырымасны кужліс.

1867.

24. ТОМ НЫЛ

Но і зонјас Карта-сіктын!

Најөс віда гусөңікөн:

Пөрыс нылјас вылын Ваң

Гөрдлө-сералө, кыз чаң...

Өңө-Петрө вылі зугыл,
Јелөс Васлөн паскыд бугыл...

Куҗма-Гурҗеј еша куҗ,

Мікал уҗла оз-і уҗ...

Јенмөј, такөд најөс, такөд!

Јен быдсөнкөд-веккө накөд,—

Отік-кө тај коралас

Менө—тажө візкостас.

1870.

25. ПӨРЫГ ОЛӨМ

Өшиң-ултас пөрыс петас.

Шонді вылын көздөм лысө.

Шонтө, зугласө-і сетас

Сөмын, меліҗыклы шысө.

„Віза олан!“— „Ола вылі:

Арлыд, муса вердөм, өкміс;

Ачым аҗҗа-һин, мыј вөјма...

Өкмысдас да содты өкмыс...

Арлыд серви лысөм јон-на,—
да зел гажтөм. Меным вөліс
Сөмын көкјамысдас, кодыр
Мөдыг гөтрасны поп өліс.

Аркіреј-пө вічко-дорын—
Нуөдісны менө. Сіјө
Вөліс том і небыдіка
Шуіс: „Еща сормін, піө“.

Паныд шыасі ме сылы:
„Ыжыд батө—ыжыд мылкыд!
дашкө чајтад: гөтраса ме
дона коңин-вылө, нылкөд?“

Ој, мем оз кол ныл һі коңин,
Меным колө пөрыс пөчө,
Коді мемоз зугыл, өтка,
Кодлы ортыс горт-һин вөчө...

Восколті ме морт-нем сажө;
Абу мекофөс ті; пөлтөм,
Сінтөм, кылтөм—жеб мем колө,
Мед і ме ог ло арпөлтөм.

Көт-і сорһынымөс сыхкөд
Морта мортлыс ог-һин кылө,
Пыр-жө аснымөс мі төдам,
Віжөдлыллам аскод-вылө.

„Аскод-тө коре, пөрыс“, шуад—
Сіјө јөз, оз пыр ло дінын.
„Вердны колө“—шуад—
дастөм, мыјкө ужалі-һин!“

Аркіреј сек шыңјалігөн:
„Гөгөрвоа сорһі воклыс;
Јерејныд сөмын пөрыс,
Сы-паныд ме шуны ог лыст!“

Мыј ез лөсөдны, оз вежны!
Бергөдчөммыст-тај ас грездө
Адаі: ічмоң-пуөј кулөм...
Оһі он-һин шогыс мездө!

Медбөрја морт коліс менө!
Ангелјас ті, томјас, олө.
І ен вунөдыштө, зөбны
Менө һөдырмыст ті волө!

26. ГӨГТКӨД

Лок-жө, лок, бур гөст!
Відлы менсым керка-карта

Со тед сур-доз, вина парта,

Чері-һаһөј пөс...

Лок-жө, лок, бур гөст!

Пуксылам кык вок.

Медвоз ачым видла—јуа,

Пул-ваон ог јуктөд, шуа...

Мытчылы туж, лок...

Пуксылам кык вок!

Нурјас, ју, бур морт!

Јаранмоз ми огө јуө,

Комі пыр-һин јурсө нуө,

Төдө уж і горт.

Нурјас, ју, бур морт!

Лучкі сорһитам;

Сесса бара јуам. Сің-ө?

Кың-һин Катөтө јен виңө,

Шедысжык-һин рам?..

Лучкі сорһитам!

Көсјі коравны,

да те панјин вајны сіјөс.

Өні ныл вылад-һин піјөс

Колө гөтравны.

Көсја коравны!

Кісты чукјөн вок!

Міјан томлун колөм ылө;

Гөтырјас-һин еща-кылө—

Пивтөммөмны... Ок!

Кісты, чукјөн, вок!

Мыјкө шогаглим!

Томдырјиныс менам Анө,

Тенад Катө... Шонди-банөј!

Мыјкө гоңјаллим,

Мыјкө шогаглим!

Муніс міјан нем!

Мед ас пәјсө мукөд олас!

Олас мед да локыс полас!

Вокө, сіјө і ем!

Муніс міјан нем!

Јенмыс мед оз вун!

Гөртөгыс мед оз кол мусө,

Јуыслыс мед оз бост русө,

Шышөн мед оз мун.

Јенмыс мед оз вун!

Квайт лун уж, бур гөст!
Gizimödas еша жуам!
„Быд јоз лоасны мед“—шуам—
„Бурөс, авјаөс!“
Јуыштам, бур гөст!

Сыктылдин, 1865.

27. * * *

Кодыр библіја ме лыды,
Суртом давөл-ангел-пыды
Ортчөн мекөд пукалігөн
Сералис пыр һөжјөһикөн.
Кор роман Гјуголыс *) лыды,
Мича ангел давөл-пыды
Ортчөн мекөд пукалігөн
Ышлолалис һөжјөһикөн.

Ме „Organum Novum“**) бості,
Сіјөс паскыда ме вості—
Најө сіјө виқөдлісны
І кыкнанныс ыләдсісны.

Мөскува, 1860.

28. * * *

Помөз дугыл менө сојас!
Төдвылө мем өні
Гөкыд кадјас, мунан војас
Бара воалөны.

*) Гјуго-Виктор (1802-1885)—ыжыд французскөј писател—романтык. Политическөј виқөдласјасыс сылди пыр јосмалісны (левели): томдырјисө вөлі франціјаин корольскөј властдор, 1820-өд војассан—либерал, а 1848-өд вөса революціја бөрын—демократ-республиканец, мыјын сурө утопическөј социализм виқөдласјасө воөдчыс. Немчөжыс тышкәсис смертяөј казнылы пачыд, агітирүјтис „вечнөј мир“ да „демократическөј Соједиңоннөј Штаты Европы пөнда. Сочувственнөја шыөдчис Парижскөј Коммуна идеалјасладор, сіјөс пөдтөм бөрын—јона вермасис буржуаціјаөдн мыжалөм коммунарјасис мездөм (амнистірүјтөм) пөнда. Медса төдчана роман ас Гјуголөдн (кодјасөс і кутө төдвылас Куратов): „Собор Парижской Богоматери“ да „Отверженные“, көн Гјуго петкөдліс „Человечество в борьбе с суевериями, социальными предрассудками“, с. в.

**) „Новый Органон“—медтөдчана кыгаыс XVI—XVII немса Англіјскөј философ-материалист Беконлөдн (Беконлөдн олан војас 1561—1626, Шекспіркөд өні кадө). Бекон—кыптыс буржуаціјалөдн идеолог, сіјөдн верміс лоны выл кадса (нового времени) материализмлыс подув пуктысөдн. Но сылөдн материализмды „еще полно теологической последовательности“ (Маркс). Куратов Беконлыс медтөдчана ужсө казтөмөдн петкөдлө ассө философіјаин материалистөдн (тајө ме аслам колан вөса статғам-на шул, виқөд „Ударник“, 1935,3-өд №). Сіјө—материалист—фејербахіанец, но Фејербахс да сылыс ужјасөс казтылөм царизм вөлі пуктө мыжө. Сіјөдн, ассыс материалистическөј „кредо“—сө төдчөдөм могыс Куратов казтө сешөм нөм, код пөнда секі ез ков повнө мыжулө вескалөмыс.

Ыллаын швачöдчö март,
Муна ме, нарт,
Школаö көмтөг.
Школа-бөр зонмыслы, ҫерт,
Некод оз берт
Ҙаңторсö сөмтөг.
Аслас, көҗаинлөн, зон
Шыг кыҗи пон,—
Ҙырулсö җулö..

„Лунтыр ми ег соҗö нур..

Ҙенмөҗ, те бур—

Шыгҗөн ог кулө!“

Ҙытөн ме келмысли сиз:

„Ҙоңвиҗа виҗ

Менө Кельескөд *)!

Кодыр ми быдмам, оз сур

Микодыс бур—

Быдмөд i вескөд!“

Помөҗ җугыль менө соҗас.

Вежөрвылө өни

Мукөд лунҗас, мукөд воҗҗас

Мырдөн воалөны.

Tödi-kö ме, tödi

Олөм сешөм „гажөн“,

Ег ме вескө келмы

Быдмөм җылыс важөн.

Сөмын мыҗнө өнөҗ

Кулны меным оз кол?

Кыҗи наҗ-морт быд-ур,

Лыҗҗа ме быд воскол.

Сылы долыдҗык, мыҗ унҗык

Лыдҗытөм моңета..

А ме-вескө став сөм, став ем

I минутыс сета!

Öтарлаң султөмны

Сөлөм i олөм,

Möдарлаң тулдөмны

Кулөм i полөм.

*) „Кельсін“ — пасөбма авторыслөн примечаниҗеын. Таҗö J. A. Куратовлөн велөб-чандырса җортыс. Öлек Ондреҗ.

Вокөј! Олин-вылин,
 Сојин, јуин, сылин,
 Мыреин, шогейн тан —
 Онї ојбыртан.

Регыд бара мөдан,
 Кытчө ачыд төдан;
 Муниг кезлад таг
 Тенад быдсө даг.

Бура лөгөдчөмыст,
 Он пол ендөдчөмыс,
 Тујвылад тед, вок,
 Оз торк бур һи лок.

Ен вөл нем шыг-пастөм;
 Лөм-лаз воҗад дагтөм,
 Рыс і выја-рок
 Ем і өнї вок.

Тенө пуксөдїмө,
 Выл лаз пастөдїмө,
 Кїјад шы і һөл,
 Пос помын тед вөл.

Пуклөс пыддї сепыс **);
 Сыын быдга шепыс,
 Шобдї, руҗөг, зөр —
 Те і сен көз і гөр.

Кодыр воан сетчө,
 Мөд олөм-тај сетсө:
 Татчөс којдыс мед
 Сені ловчас тед.

Тујад һем мед оз дугөд,
 Термас! Мөдар-југыд
 Мича, долыдїк, —
 Таладоркод җик.

Такод турун, пујас,
 Шондї, чард-бі, јујас,
 Јенвелт сіз-жө лөз,
 Сөмын буржык јөз.

Буржык чері, пөтка —
 Он сен шыгјал өтка:
 Сїнад ваясны,
 Сөмын чукөстны.

*) Кодралөм — җебөм-гуалөм. Олек Оңдрей.

**) Сепыс — мешөк. Олек Оңдрей.

Ачыд лоан лучкі,
Кагабс он кучкы,
Вөлтө,—лок і нарт,—
Весшөрө он варт.

Сені вір оз јуны,
Кыз уж сен оз нуны,—
Кор зік керны һем!
Ем сен татчөс колөм,
Абу татчөс полөм.
Оз лок шудтөмлун,
Шудаыс оз мун!

Ташкент, 1875.

30. * * *

Чужөмын менам
Көздөма вір,
Сөлөмын сөмын
Пуө, кыз сір.
Оз долөд менө
Бур ловја морт,
Оз петкөд серам
Кулыслөн орт...

Јөз костын өтка
Ветла, ог сиз...

Шөјтө комета

Јенвелтын сиз.

Мөдөдчан-інас

Сіјө оз во,

Інасны меным

Сиз жө оз ло.

Абу мем ас-му,

Абу мем горт,

Југыдын жынја—

Вошөма морт...

31. * * *

Та пелөсө регыд

Султас менам горт;

Кыллытөм і төдтөм

Јөзлы вөлыс морт.

Һөжјөһкөн олас,

Кулас һөжјөһк;

Ас морт оз ло; бөрдны
Некодлы қик,
Горт-гөгөр — Laus Deo
Лоас шы-һи төл;
Сыбөр лоас, кықи
Морт һи горт ез вөл...

Алматы, 1875.

32. * * *

Сөлөм мылкыдөс пыр венө:
Топөдөмны менө
Костас јенма-муа,
А шог бура нуа.

1865.

33. * * *

Гењерал. Те ол і југјал!
Тенад ыжыдөс талантјас:
Зарһи кизјас, епометјас,
Езыг акселбантјас.

Казан, 1866.

34. * * *

Теөз волөны,
Теныд копрасөны,
Кодыр полөны,
Кодыр пөрјаллөны.
Морт ез петал-на
Те диныс қик мыжтөм:
Ој, ој, на вөсна
Фавөл абу гыжтөм!

1866.

35 * * *

Быдтор керан — јөзыс гусөн...
Сиз-ө кылі ме: те шусан,
Мыј јевангелленоғ олан,
Јөз-дырјі бур вөчны полан?

Ој, те бур вөчны, јеј-јеј —
Он куж, кықи і парісеј —

I јевангеллоыс-на
 Абу гижом те вѳсна!
 Теныд колѳ мѳд морал, мед он щык,
 Теныд колѳ мѳд јен—ичѳтжык!
 1866.

36. * * *

Кор ме вѳлі кык-арѳса,
 Мед дона мем вѳліс мам;
 Кор ме лоі кыч-арѳса,
 Пыр мем медга дона мам.

37. * * *

Тѳдан, быдлаыг ме ачым
 Ѳкті морѳсѳ быд шогсѳ.
 Вомѳј ошкѳ јенмѳс, јѳзѳс:
 Јенмыс-пѳ оз кѳсјы локсѳ;
 Јѳзыс-пѳ тај, он-кѳ сетчы,
 Елтнысѳ оз лытны воксѳ!

38. * * *

Кѳсја сылны Bacchus *) јылыс,
 Тенѳ ошкыштны, Cuprida;
 А пыр вошмыгт тујыс-вылыс
 Фуријаѳс vida. **)

39. * * *

Zeus! ***) Те ас-вылѳ кол менѳ,
 Кор ме јурѳс кута бура.
 Виз те менѳ, кодыр кодза
 I щѳщ мусук киѳ сура!

*) Бахус—древней Грецијиын винајас понда, јудм-гажѳдѳбм понда тѳждысые. Бахусѳс да Кипридаѳс казѳоны вѳлі, кор кѳсјѳны вѳставны кокныда да гажа олѳм јылыс.

**) Фурија—анѳичнѳ; (древне-греческѳј да древне-римскѳј) мѳфологијаын—кујим асда богына: Тѳтѳфоно, Мегера, Авокто, кодјас-пѳ быгѳбѳб мучѳтѳны адын грешникјасѳс. Переноснѳја, кыч шулѳны, лок, пыр пурсыс нывбабаѳс. Куратов тащ шуд—монархијаѳс. Олек Ѳндрей.

**) Зевс; кыч I став мукѳд—Куратовѳн казѳывлап—анѳичнѳј мѳфологијаыс образјас (Афина—Паллада, Киприда, Бахус, с. в.). Медга бура петкѳлѳма Гомерлѳн, „Илиада“ да „Одиссея“—ын, кыс тащ нѳмјасыд (кыч паскыда тѳдса образјас) I пыр-лѳсны мировѳј лѳтерагураѳ, щѳщ I мѳжанѳ пыртѳ најѳс Куратов.

Велöдыс мем öтпыр шуис:
 „Jöz мылкыдөн ен те ол!“
 Öтпыр секи ез сөр вылти:
 Сылыс мылкыд мем ез кол.

Öшиң-вөгтын кујлис дона мортлөн шој.
 Öтнам ме сы жырын*) шөгсi. Кодыр воис војшөр вој,
 дөра, кодөн сiјö велтвөм вөлис,
 Лептысiс i жоң-вылтыс чөлис..
 Jurös лепти. Кулысөс ме чајти лолчөмөн-i пыр
 Шыбытчи ме сыласны—сек радлигтыр,
 Малыштсi... Төл ыргө вогса öшиңöd... I ыжыд полчөм
 Менан вөлис, кодыр адзi ме, мыј сiјö абу лолчөм!

Равзылис коркө коңөр Uhland:
 „Мунö“ „Vorwärts!“-пö быдсама „Zand“! **)
 Мунö-пö воқö сiјö i тајö,
 Цивилизация поскөд-пö кајö!
 Шваб вокö, мун-пö, вөрчы-пö i бритт!
 Ачым-кө колтча, менö ен вид!
 Тсоп. Тсоп, тсоп воқö, ен колтчö сажö!
 Цивилизация поскөд-пö кајö!“
 Комiбс ез кор муса Uhland:—
 Ешаңык ез сур горш i талант!..
 Вотлытөг, зонјас, оз лөгсал тајö:
 Цивилизация пöскөд ог кајö! ***).

Југыд төлыс петөм;
 Југыд төлыс вылө
 Виқödö поет
 I бур лолыс сылө..

*) Жыр—олан-ин (комната), роч „жiлжö“-саң артмөм кыв. Öлек Öндрей.

**) Уланд—XIX нем воқза жынаса, немецкөј поет. „Vorwärts“ немецкөј кыв. комiбн лөб „воқö“ (вперед). „Zand“—немецкөј кыв комiбн лөб „му“ (крај, страна). Öлек Öндрей.

***) Тајö бөрја кык строчкаыс—царизмөс шыбытны чуқсалөм: роч царизм вөли чорыда гартчөма быдсакас немецкөј князјас да дворанакөд. Не лөсөдчыны мыж-улö суромвыв i мед нуодны аслыс колана идејасö, Куратов i бостö тајö моментсö кор индö реакционнөј немецкөј поетсö да сујалö кывбурас немецкөј кывјас.—Ö. Ö.

Шоныңык квартира,
Кынөм пөт... Мыј колө?
Јурам гырыгжык
Сек ідеја волө.

„Төлыс, төлыс!“ — шуө

Сек поетным кыкыс

Өтi кылсө: „мыј

Тейс миҗажыкыс?

Есщөм југыд тейс!

Ңајтөс мусар мијан...

Төлыс! Тенад, дерт,

Аскоғыд i пијан.

Зарңи војтыр! Кущөм

Нылјас, көнкө, вылад!

Со көн гөтрасны

Колө, јөјјас, кылад...

Сен поетјас, дашкө,

Ез-на i ңекор вөлны,

Сылыны нылјассө,

дашкө, сен оз өлны.

Четчыштал ме вескө

Төлыс-вылө! Сетөн

Лоа, мајбырөј,

Медвоғза поетөн!

Төлыс вылын-вескө

Менө гөгөрвоис

Важөн быдса ныл;

Регыд-вескө воис

Медвоғза поеткөд

Артчөн ветлөдлыны

Југыд виғ-вылти

I сен окаслыны.

Кодыр сінмөс куға,

Ағза: сен ме шуда:

Сен ме ошкантор,

Ыжыд—зик цар-суда!

Страус—пөтка сетөн

Менам жырын сылас

I Камелија уған-інын кылас.

Гөлалөмөс менсым

Гурија сен өктас,

Ме-улын i жекөј

Кукаң-моза јөктас!“

Термасөмөн төлыс,
Кыліг сорһи тая,о,
Җебсис сы бөрыс,
Вөйтсис кымөр-сајо.

Вежөра гөст-пышјө
Өдјөн гортас, кодыр
Жеб көчәинлөн
Сорһи-пом оз во дыр.

1867.

44. ГРЕЗДСА НЫЛ КАРСА БАРИНЛЫ

Мыј те ме-вылө сиз воан,
Мича барин—сөлөмшөр?
Весшөрө-тая һумыд петө,
А ме ас-пиө ог төр...

Ен те виқөд меным сінмө,
Ен те чабрал кижөс мем,
Он те окышт парјөс менгым,
Морөсөс он малышт нем!

Ышмин, кокһид барин, ышмин!
Вешјы сещөм сорһинад...
Мем-ө олны сени—карын,
Мем-ө југыд жырјасад—

Вежһасны да ручкуасны?
Мем оз лөгал криномин,
Шылыд жоқ вылад ме вилда,
Езыс кизыд јорас сін...

Сени вежсан, рочкод лоан!
Кодкөд медем рочасны?
Вылти мича те, ме ог лыгт
Тенгыд сыли сылјавны...

Зарһи! корс те асгыд пөлтө;
Те-понда, дерт, оз уә мөд...

Абу менам те: оз воны
Паныд төлыс шондикөд.

Видлы, шуан, карлыс көрсө,
Оз-кө сөлөмвылам во,
Бөр мед муна муса грездө,—
Һекод кутыс сек оз ло?

Те-тая ышмин кага-мос,
Ачыд барин да он куж
Кылжын шуны грездса јөзлы...
Мун сінвозыс, савөл вуж!

Артадан-ө те, мыј менам
 Абу дастөм грездса зон?
 Сijö мiча, сijö мелi,
 Сijö мездас менö—jon!
 Мездас тiјан вокыг, сöмын
 Шуны кыл.. Ој, бöб-морт, пол!
 Сыыг окала ме сijöс,
 Сыыг пукта сылы лол!
 Сыктыл-дин, 1862.

45. * * *

Визыл ју-паныд ме ката,
 Омöла-тај сöмын катсö,
 Сына, сына, а ог вөрчы,—
 Ог-ö сибды-нин ме татчö?
 Вадорас, со тöдчö понöл,—
 Сijö вестын важөн тöдчö;
 Сына, сына... дашкö—кул-пу—
 Сijö менам бөрöd вötчö?
 „Сынöпта-жö, сынöпта ме!
 Пыжöј вөрчыс, пыжöј каяö
 Гыјас-вылыг гыјас-вылö—
 Öнi пасöј колас саяö!
 „Сынöпта ме, сынöпта ме!“
 А кор шуалi ме таяöс,
 Визыл ју вылын-нин бара
 Ачым колi понöл саяс.
 Ој, ој, важингыс-гај пыжöј
 Абу вөрчылом-на i öнi;
 Сöмын гыјас вылыс-вылö
 Зибыр-улын вежлагöны!

Мöскува, 1860.

46. БРАМИН КУЛАН ВОЗВЫЛАС

Пöрысöз олмыст
 Öтi брамин
 Лöгöдчö кулны,—
 Куңöма сiн.
 Петкöдчас секи
 Вишну: „оз сур
 Меным брамин-пö
 Текодыс бур.

Сы-понда ме тед
Сы, мыј дол
Некор ез аздыл:
Вылыг те ол!
Ол те ас бур нем,
Важ-нөг, брамін:
Оз елт, оз серал
Тенö некин. *)

Мусал і, мајбыр,
Мусалөм ло.
Төмлунсаң вистөг
Пөрысөз во!“

„Вішну, дерт, вермас“,
Шуас брамін,
Томмөдны; сөмын
Ог восты сін!

„Важ олөм абу
Аздылтөмтор;—
Умөдіс сижө—
Томлун ог кор.

Мыј вөліс муса,
Ловзөдан мем.—
Југыд-көт вөрзас,
Бергөдан нем.

Бур немөс менгым!
Сөмын ме ог,
Ог ол-нын вылыг
сыш мем і шог...“

Зумыштчис Вішну,
Муніс минут,
Мырдөдны бур јен
Мортөс оз кут.

Шпың-муніс сөмын,
Буракө сен
Щөщ-жө і бөрдис
Ешаңік јен,

Өтi кад вөліс
Шондi і зер:
Ганг-вылын төдчис
Зарңi і сер...

*) Некин — коммуса қоміясалөн қыв, мі ног „некод“. Олек Ондреј.

Зон-пі, брамін-пу,
Морёсыс ван,
Котраліс һајтöд
Ју-дорас тан. *)

Кулджа, 1871.

47. ГЫРЫГ ЛÖЗ ОЛÖМЫГ

Мыла сiјö—
Тöдны колö—
Мортыд, пiö,
Мöдкoк лолö.
Со-һын абу
Важкoк Табö...
Тöдлiг серсö
Мыј ез керсö!?
Бöлыс Һептас:
Һырсö лептас;
Немсö олö—
Быд гаг полö.
Кучкас, вачкас,
Вiјас, начкас—
Кулан-дорас
Морт оз норас!
Öтчыд корсан,
дасыд ворсган:
Губернатор
Сувтас та-дор.
I ез сöмөн
Бостлы сöмын:
Бöлыс ема,
да-і вема.
Kodi урöс
Сещöм вöллис—

*) Тајö поемалыс сужетсö Куратов бостöма индусскöј мiфологiяыс. Брамин-јас—Индiјаын медса гырыс жреңјас (брамайтскöј попјас)—каста, kodі јона важöнсан-һын бостöма аслыс iсклучителнöј право гөбрвоодны (толковат) „Вед“-һыма евашчениöј кыгајас (Индусскöј јевангелъö) да вöчны жертвоприношенијeјас асланыс јенјаслы. Вишну—öтi индусскöј медса гырыс јенјас пöвсыс. Öткoдöс ськöд сöмин Брама да Шива. Сöмын Шива—мортлы лок вöчыс јен, а Вишну—јöз понда тöждымыс да налы „истина“ (збыл) вiсталыс јен (та понда Куратов I бостö тајö һымсö индусскöј мiфологiяыс). Брамајас велöдöм сертi Вишну кокниа вермö пöртeһны, мыјö оковитас: мортö, лев-јура мортö, карликö, черiö, черепахaб, с. в.

Ганг—ыжыд ју Индијаын. Индусјас ногöн, ваыс сен „вежа“ (свашеннаја),—сещöм-жö, кыд пуктыссö „вежаöн“ христiаналöн ваыс Палестинаса Јордан јулöн), мыј понда јевлы ескысјас вöчавлисны „јорданјас“ быд „крещениö“-лувö. Олек Ондреј.

Сещом бурөс
Коркө өллис?
Сещом, піјө,
Бөллис сіјө,
Кад, со, воіс —
Зел рам лоіс!

Олан-інсө
Каршөр дінсө—
Өні вежөм,
Ылө кежөм!
Барін дінө
Табель-луно
Онө мунө.

Оз-нын відчы,
Оз-нын брїтчы,
Абу шырсөм,
Паскөм кіссөм.
Оз лок кортөг,
Оз вөјп колтөг;
Оз-нын окас
Оз-нын кокас...

Ассө өні
Јірлыллөны,
А оз курччас
Сылөн јур-чагт.
Сїнтөм, вынтөм —
Рама Габө
Ад туж вылын
Гуас бабөм...

Мыла сіјө —
Төдны колө —
Мортыд, піјө,
Мөдкөд лолө...
Сөмын сылөм
Мед оз ло јорсөм,—
Небыд нота
Помас корсам...

Аззам, аззам,
Муса комі,
Аззам, аззам
Буржык пом мї.
Щөщкөртчасны
Алјас, вынјас,
Кулааласны „ісполнјас“.

Торјодчисны
Чинон, сөмөн —
Отлаасасны
Велөдчөмөн.

Мыла сijö,
Төдны колө...
Сесса, вокјас,
Бура олө!

1866.

48. ПЕЧЕРА

Морө-јуөј, Печера ју!
Кыс те боссан сымда пыр?
Те-ө јенма-муа костын
Медбөрја богатыр?

Гелсінгфорсса університетис проф. Віхманн вөчөм (лингвистическөј знакјаса пасјөгөн) копја вылыс фотографическөј копјајас серті коми шыпасјасн гжис да примечанјејас вөчаліс Олек Ондреј.

Москва, јанвар-феврал, 1936-өд во.

ЈУР И Д А Л Ы Г

Листбок

- Иву Степко—Самолотѳн* (кывбур). Серпас В. Полаковлѳн 3
- П. доронѳн—Парма сѳлѳмын* (повест, продолже-
нѳе). Серпас М. Безносовлѳн 5
- Сандрѳк Јогор—Гормыштан-кѳ* (кывбур). Серпас
В. Полаковлѳн 27
- І. А. Куратов—Выл сурѳм кывбурјас* 33

Редколлегѳја: М. доронѳн,
П. Шеболкѳн, І. Ізјуров.

Отв. редактор М. доронѳн.

Обложка худ. В. Полаковлѳн.

Техн. редактор М. Шестаков.

Облѳт № 1341. Заказ № 797. Тираж 1000. Стат. форм. 62×94, 1/16, 36000 зн. в печ.
листе. 3 1/2 печ. л. Сдано в производство 25/V-36 г. Подписано к печати 31/V-36 г.

Тѳпографѳя УМП, Дом печати, г. Смытывкар, Сев. Край.

ГЕТÖМА ПРОИЗВОДСТВОÖ

„УДАРНИК“ № 6

НОМЕРЫН:

Нобдинса Виттор — Агтö Сталин жортлы (выланкыв).

П. доронин — Парма сёлöмын (повест, продолженіе).

Пеф Ген — Вöрса драма (повестлөн пом).

Иван Вас — Плетен дорын (кывбур).

А. Размыслов — Кывбур.

Ив. № 19

Ц. 1936

АКТ № 70

1900

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

СУЗӖДӖӖ 1936 во вылӖ

ХУДОЖЕСТВОА СӖВЕТСКӖӖ ЛӖТЕРАТУРА
КОМӖ ЖУРНАЛ

УДАРНӖК

ЛЕЗӖ СӖВЕТСКӖӖ ПИСАТЕЛӖАС СОЈУЗЛӖН
КОМӖ ПРАВЛЕНӖЕ

ПЕТӖ БЫД ТӖЛЫГЫН ӖТЧЫД

„Ударник“ зик Ӗти журнал КомӖ областын, кӖнӖ печататӖны комӖ советскӖӖ писателӖас ассыныс выл гӖжӖдӖасӖ (повестӖас, пӖсаӖас, вӖстӖас, кывбурӖас, фелӖетонӖас, крӖтӖическӖӖ статӖаӖас).

„Ударник“ журнал тышкасӖ социалӖстӖическӖӖ пыщкӖса, националнӖӖ формаа култура стрӖитӖм вӖсна, художествоа кывӖӖн петкӖдлӖ КомӖ областын, Войвыв краӖын да став СӖвет сојузын социалӖзм стрӖитӖм; тӖдмӖдӖ советскӖӖ роч да мувыв пролетарскӖӖ лӖтература медбур обраӖецӖасӖн, СССР-са торӖа националностӖасса лӖтератураӖасӖн.

„Ударник“ журнал велӖдӖ да быдтӖ выл том гӖжысӖасӖс, сетӖ налы отсӖг.

„Ударник“ журналын участвуйтӖны: АкӖн нӖ, БиӖа Огыр, Выл Паш, ВасӖл Паш, Вокан, ГрӖиш Саш, доронин П., Жугыл, ИзӖур Иван, Колегов Јогор, Луздор Вас, Лебедев М., ЛӖхачев М. П., МӖтрук Јак, Нобдинса Виттор, Оботуров I., ОлӖк Ондреј, Пед Ген, Питу Онд, ПыстӖин ЛӖја, Пармазон, Размыслов, Сандрик Јогор, СӖм Ван, ТӖма Вен, Шыладорса Миш, ШИМ да мукӖд комӖ советскӖӖ писателӖас да гӖжны заводӖтысӖас, художникӖас: В. Полаков да М. Безносков.

ЖУРНАЛ СУЗӖДАН ДОН: 3 тӖлыс кежлӖ 2 ш. 50 ур.

6 " " 5 " " "
12 " " 10 " " "

„Ударник“ журнал колӖ лоны быд колхозын, лӖддысан керкаын, школаын, клубын, гӖрд пелӖсын, вӖр баракын, быд вӖрлеӖыс-ударник ордын, колхозык-ударник ордын, быд ордын, кодӖ интересуйтӖ комӖ художественнӖӖ лӖтература быдмӖдӖн.

ЖУРНАЛ СУЗӖДНЫ ПОЗӖ БЫД ПОШТӖВӖӖ ОТДЕЛЕНӖЕ да писмӖдновлӖдлысӖас пыр. ТорӖа номерӖас нӖбны КомӖ ПӖЗ магаӖинӖасыс.